

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار مترجمان برای چاپ چهارم
۲۱	پیشگفتار مترجمان
۲۸	دبیاچه مؤلف
بخش اول: مبانی حقوق	
۳۳	فصل اول: مرور مفاهیم مربوطه
۳۳	۱-۱ حقوق بین‌المللی کیفری
۳۵	۲-۱ حاکمیت
۳۹	۳-۱ تابعان حقوق بین‌الملل
۴۳	۴-۱ شکل‌گیری و عملکرد حقوق بین‌الملل
۴۳	رضایت دولتها و نقش آن در شکل‌گیری حقوق بین‌الملل
۴۵	سمت قانونی و حق همگانی اقامه دعوا
۴۹	۵-۱ اصل قانونی بودن
۵۸	فصل دوم: دادگاههای بین‌المللی موردی و دیوان بین‌المللی کیفری
۵۸	۱-۲ دادگاههای نورنبرگ و توکیو
۶۵	۲-۲ دادگاههای بین‌المللی کیفری یوگسلاوی (سابق) و رواندا
۷۱	همانندیها
۷۲	تفاوتها
۷۳	۳-۲ دیوان بین‌المللی کیفری
۹۲	۴-۲ دستگاه کیفری موجود، سوی نظام دادگاههای بین‌المللی کیفری
۱۰۶	فصل سوم: اصول کلی حقوق بین‌المللی کیفری
۱۰۶	۱-۳ اصل قانونی بودن جرایم
۱۰۷	۲-۳ حقوق قابل اجرا و قواعد تفسیر

صفحه	عنوان
۱۰۷	داد گاههای نورنبرگ و توکیو
۱۰۸	داد گاههای یوگسلاوی (سابق) و روآندا
۱۱۶	اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری
۱۲۲	۳-۳ پیش‌نویس کد جنایات بر ضد صلح و امنیت نوع بشر
۱۲۳	۴-۳ ارزیابی رابطه موجود میان مفاهیم کلی حقوق بین‌الملل عمومی و ...
بخش دوم: جنایات خاص بین‌المللی	
فصل چهارم: نسل‌زدایی	
۱۴۱	عنصر مادی نسل‌زدایی
۱۴۸	عنصر روانی نسل‌زدایی
۱۵۷	۱-۴ کشتن
۱۵۷	۲-۴ ایراد صدمه جسمی یا روانی جدی
۱۵۸	۳-۴ قرار دادن عمدی یک گروه در معرض شرایط نامساعد زندگی ...
۱۶۱	۴-۴ تحمیل تدابیری به منظور جلوگیری از زاد و ولد
۱۶۲	۵-۴ انتقال اجباری کودکان
۱۶۴	۶-۴ نتیجه‌گیری
فصل پنجم: جنایات بر ضد انسانیت	
۱۷۷	عنصر مادی
۱۷۷	عنصر روانی
۱۸۰	پیوند با یک درگیری مسلحانه
۱۸۱	تعرض یا هجمه
۱۸۲	پیوند میان جرایم خاص و هجمه و تعرض
۱۸۲	ارتکاب جنایت بر ضد جمعیت غیرنظامی
۱۸۳	گسترده یا سازمان‌یافته بودن تعرض
۱۸۵	عنصر سیاست
۱۹۲	۱-۵ قتل عمدی
۱۹۵	۲-۵ نابودسازی
۱۹۷	۳-۵ برده‌گیری
۲۰۱	۴-۵ بیرون راندن یا انتقال اجباری جمعیت

صفحه	عنوان
۲۰۳	۵-۵ به اسارت گرفتن یا تحمیل دیگر محرومیتهای شدید از آزادی تن
۲۰۴	۶-۵ شکنجه
۲۰۶	۷-۵ جنایات جنسی
۲۰۶	هتک ناموس به عنف
۲۰۸	برده گیری جنسی
۲۰۹	به فحشا واداشتن
۲۱۰	اجبار به حاملگی
۲۱۰	عقیم سازی اجباری
۲۱۲	خشونت جنسی
۲۱۲	۸-۵ زجر و آزار
۲۲۱	۹-۵ ناپدیدسازی اجباری اشخاص
۲۲۴	۱۰-۵ جداگری
۲۲۶	۱۱-۵ دیگر اعمال غیرانسانی
۲۴۰	فصل ششم: جنایات جنگی
۲۴۶	مرتکبین جنایات جنگی
۲۴۷	تشخیص ماهیت داخلی یا بین المللی درگیریها
۲۵۰	درگیریهای مسلحانه داخلی یا درگیریهای مسلحانه فاقد خصیصه بین المللی
۲۵۱	۱-۶ جنایات جنگی در درگیریهای مسلحانه بین المللی
۲۵۱	نقضهای فاحش کنوانسیونهای ۱۲ اوت ۱۹۴۹ ژنو
۲۵۲	اشخاص یا اموال تحت حمایت
۲۵۶	عناصر سازنده جنایات جنگی
۲۵۶	کشتار عمدی
۲۵۸	شکنجه یا رفتار غیر انسانی از جمله آزمایشهای زیست شناختی
۲۶۳	فراهم آوردن عمدی موجبات رنج عظیم یا آسیب جدی به جسم یا سلامتی
۲۶۴	تخریب و تصاحب گسترده اموال که توجهی به ...
۲۶۷	واداشتن اسیر جنگی یا دیگر اشخاص تحت حمایت به خدمت در ...
۲۶۸	محروم کردن عامدانه یک اسیر جنگی یا دیگر اشخاص تحت حمایت از ...
۲۶۹	بیرون راندن یا انتقال غیرقانونی یا حبس غیرقانونی
۲۷۴	گروگان گیری

۲۷۸	دیگر تخلفات جدی از قوانین و عرفهای ناظر بر درگیریهای مسلحانه بین‌المللی
۲۷۹	هدایت عامدانه حملات بر ضد جمعیت ذاتاً غیرنظامی یا ...
۲۸۱	هدایت عمدی حملات بر ضد اشیاء غیرنظامی ...
۲۸۲	هدایت عمدی حملات بر ضد کارکنان، تأسیسات، مواد، واحدها یا ...
۲۸۵	گشایش عمدی یک حمله با علم به اینکه چنین حمله‌ای توأم با تلفات جانی یا ...
۲۸۸	بمباران یا هدف حمله قرار دادن شهرها، روستاها، مناطق مسکونی یا ...
۲۸۹	کشتن یا مجروح کردن رزمنده‌ای که سلاح خود را بر زمین گذاشته ...
۲۹۱	سوء استفاده از پرچم آتش‌بس، پرچم یا نشانه‌های نظامی و ...
۲۹۳	اقدام نیروی اشغالگر به انتقال بخشهایی از جمعیت غیرنظامی ...
۲۹۶	هدایت عمدی حملات بر ضد ساختمانهای مختص امور دینی، ...
۲۹۷	قرار دادن اشخاص تحت اختیار یک طرف متخاصم در معرض ...
۳۰۰	کشتن یا مجروح کردن خائنانه افرادی که به کشور یا ارتش دشمن تعلق دارند
۳۰۱	اعلام اینکه به هیچ کس امان داده نخواهد شد
۳۰۲	تخریب یا ضبط و توقیف اموال دشمن؛ جز در مواردی که ...
۳۰۴	ساقط نمودن، به حال تعلیق درآوردن یا غیرمسموع اعلام کردن حقوق و ...
۳۰۴	وداشتن اتباع دشمن به مشارکت در عملیات جنگی بر ضد کشور خود، ...
۳۰۵	غارت یک شهر یا مکان حتی اگر غلبه بر آن با زور صورت گرفته باشد
۳۰۶	استعمال سم یا سلاحهای سمی
۳۰۷	استفاده از گازهای خفه‌کننده، ...
۳۰۹	استفاده از گلوله‌هایی که به راحتی در بدن انسان باز شده یا پخش می‌شوند ...
۳۱۰	استفاده از سلاحها، پرتاب‌شونده‌ها، مواد و روشهای ...
۳۱۳	هتک کرامت فردی به ویژه رفتار تحقیرآمیز و اهانت‌بار
۳۱۴	هتک ناموس به عنف، برده‌گیری جنسی، ...
۳۱۸	استفاده از حضور غیرنظامیان یا دیگر اشخاص تحت حمایت برای ...
۳۱۹	هدایت عمدی حملات علیه ساختمانها، ...
۳۱۹	گرسنه نگاه‌داشتن عمدی غیرنظامیان ...
۳۲۱	فراخوان کودکان زیر ۱۵ سال به خدمت در نیروهای مسلح ملی ...
۳۲۴	۲-۶ جنایات جنگی در درگیریهای مسلحانه غیربین‌المللی
۳۲۸	تخلفات جدی

صفحه	عنوان
۳۲۸	مقتضیات شخصی
۳۳۰	مقتضیات مکانی
۳۳۰	پیوند میان درگیری مسلحانه و جنایت ارتكابی
۳۳۲	تخلفات جدی از ماده ۳ مشترك كنوانسیونهای ...
۳۳۲	تعرض نسبت به حیات و تمامیت جسمانی؛ به ویژه قتل به هر شکل ممکن ...
۳۳۵	هتك كرامت فردی، به ویژه رفتار اهانت بار و تحقیرآمیز
۳۳۷	گروگان گیری
۳۳۸	صدور احكام و اجرای كیفر اعدام بدون رسیدگی قبلی ...
۳۳۹	دیگر تخلفات جدی از قوانین و عرفهای ناظر بر ...
۳۴۱	هدایت عامدانه حملات بر ضد جمعیت ذاتاً غیرنظامی ...
۳۴۱	هدایت عامدانه حملات به ساختمانها، مواد، واحدها و وسایل نقلیه بهداری و ...
۳۴۱	هدایت عامدانه حملات بر ضد کارکنان، مؤسسات، مواد، واحدها یا ...
۳۴۲	هدایت عامدانه حملات به ساختمانهای مختص امور دینی، ...
۳۴۳	غارت يك شهر یا مکان حتی در صورتی که ...
۳۴۳	ارتكاب هتك ناموس به عنف، برده گیری جنسی، ...
۳۴۴	فراخوان کودكان زیر ۱۵ سال به خدمت در نیروهای مسلح ملی یا ...
۳۴۴	صدور فرمان بیرون راندن جمعیت غیرنظامی به دلایل مرتبط با ...
۳۴۵	كشتن یا مجروح کردن خائنانه رزمنده دشمن
۳۴۶	اعلام اینکه به هیچ کس امان داده نخواهد شد
۳۴۶	قرار دادن افراد تحت اختیار طرف دیگر درگیری در معرض ...
۳۴۷	تخریب یا ضبط و توقیف اموال دشمن جز در مواردی که ...
۳۶۳	فصل هفتم: جنایت تجاوز و سایر جنایات بین المللی
۳۶۳	۱-۷ جنایات تجاوز
۳۶۹	تعریف جنایت تجاوز
۳۷۸	شرایط اعمال صلاحیت دیوان بین المللی کیفری
۳۸۲	عناصر تشکیل دهنده جنایت تجاوز
۳۸۳	عنصر مادی
۳۸۴	عنصر روانی

صفحه	عنوان
۳۸۵	مسئولیت کیفری فردی
۳۹۰	نتیجه گیریها
۳۹۱	۲-۷ سایر جنایات بین المللی
۳۹۲	قاچاق بین المللی مواد مخدر و روان گردان
۳۹۳	دهشت افکنی بین المللی
۳۹۶	دیگر جنایات
بخش سوم: اشکال مداخله در ارتکاب جرم و مبانی معافیت از مسئولیت کیفری	
فصل هشتم: اشکال مداخله در ارتکاب جنایات بین المللی	
۴۰۵	
۴۱۰	۱-۸ مشارکت و همکاری مجرمانه
۴۱۱	طرح مجرمانه مشترک یا شرکت و همدستی در ارتکاب جرم
۴۱۲	عنصر مادی
۴۱۲	عنصر روانی
۴۱۷	معاونت در جرم
۴۱۷	عنصر مادی
۴۲۰	عنصر روانی
۴۲۱	تفکیک میان انواع دوگانه مشارکت و همکاری در جرم
۴۲۲	مشارکت و همکاری در نسل زدایی
۴۲۳	۲-۸ جرایم ناتمام
۴۲۳	تهییج و تشویق در ارتکاب نسل زدایی
۴۲۵	تبانی
۴۲۸	شروع به جرم
۴۲۹	۳-۸ مسئولیت مافوق
۴۳۳	عنصر مادی
۴۳۴	عنصر روانی
فصل نهم: مبانی معافیت از مسئولیت کیفری	
۴۴۵	
۴۴۶	۱-۹ سن مسئولیت
۴۴۷	۲-۹ مصونیت ناشی از سمت رسمی
۴۴۹	۳-۹ مرور زمان

صفحه	عنوان
۴۵۰	۴-۹ مسئولیت تقلیل یافته و جنون
۴۵۱	۵-۹ مستی
۴۵۱	۶-۹ دفاع مشروع
۴۵۲	۷-۹ اکراه
۴۵۴	۸-۹ اشتباه موضوعی
۴۵۵	۹-۹ اشتباه حکمی
۴۵۶	۱۰-۹ اوامر مافوق
۴۶۱	۱۱-۹ سایر مبانی
۴۶۲	نقض اصل قانونی بودن
۴۶۶	طرح اتهام متقابل؛ تو نیز هم
۴۶۸	حالت ضرورت
۴۷۰	دفاع مشروع مطابق ماده ۵۱ منشور ملل متحد
۴۷۱	تبعیض در اجرای عدالت کیفری

بخش چهارم: مباحث مربوط به آیین دادرسی و سایر مباحث

۴۷۹	فصل دهم: به جریان انداختن فرایند رسیدگی و همکاری بین‌المللی
۴۷۹	۱-۱۰ به جریان انداختن فرایند رسیدگی
۴۸۲	۲-۱۰ همکاری بین‌المللی
۴۸۳	حفاظت از اطلاعات مربوط به امنیت ملی
۴۸۶	تحویل دادن اشخاص
۴۹۱	فصل یازدهم: حقوق طرفهای دعوا
۴۹۲	۱-۱۱ حقوق اشخاص مظنون
۴۹۴	۲-۱۱ حقوق متهم
۴۹۴	قاعده منع محاکمه مجدد برای اتهام واحد
۴۹۸	حقوق مربوط به دادرسی عادلانه
۵۰۸	۳-۱۱ حقوق بزه‌دیدگان
۵۰۸	تعریف بزه‌دیده یا قربانی جرم
۵۰۹	محافظت از بزه‌دیدگان و گواهان

صفحه	عنوان
۵۱۳	اعتبار و قابل اعتماد بودن شهادت
۵۱۴	شهادت در جرایم جنسی
۵۱۶	۴-۱۱ موارد تجدیدنظر
۵۱۷	اشتباه ماهوی که منتهی به اجرای ناصحیح عدالت شود
۵۱۸	ارائه ادله اضافی در مرحله تجدیدنظر
۵۱۹	جهاتی که مستند تجدیدنظرخواهی واقع نشده‌اند
۵۱۹	عدم ارجاع پرونده به شعبه بدوی
۵۲۰	۵-۱۱ تجدیدنظر فوق‌العاده یا اعاده دادرسی
۵۲۶	فصل دوازدهم: اتهامات مرکب، صدور حکم مجازات و پرداخت غرامت به قربانیان جرم
۵۲۶	۱-۱۲ اتهامات مرکب یا جمع شونده
۵۳۶	۲-۱۲ صدور حکم مجازات
۵۳۶	تصمیم‌گیری در مورد تعیین مجازات
۵۴۴	تعدد جرم یا محکومیت‌های چندگانه
۵۴۶	۳-۱۲ پرداخت غرامت به قربانیان جرم
۵۵۴	سخن آخر
۵۶۰	ضمایم
۵۶۰	ضمیمه اول: موافقت‌نامه لندن و منشور نورنبرگ
۵۷۰	ضمیمه دوم: اساسنامه دادگاه یوگسلاوی (سابق)
۵۸۵	ضمیمه سوم: اساسنامه اصلاحی دادگاه رواندا (قسمت‌های منتخب)
۵۹۵	ضمیمه چهارم: اساسنامه دادگاه ویژه سیرالئون
۶۰۵	ضمیمه پنجم: قطعنامه شماره ۶ کنفرانس بازنگری جنایت تجاوز
۶۱۲	پیوستها
۶۱۲	پیوست اول: جنایت تجاوز و تغییرات اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری در ...
۶۳۴	پیوست دوم: مسئولیت کیفری ناشی از اعمال مجرمانه گروهی
۶۴۸	پیوست سوم: بررسی فرایند شکل‌گیری و نحوه عملکرد «دادگاه ویژه لبنان» برای ...
۶۷۹	مأخذشناسی حقوق بین‌المللی کیفری
۷۱۰	کتاب‌شناسی
۷۲۵	واژه‌نامه

تقدیم به:

دکتر حسن دادبان
به پاس یک عمر مجاهدت خستگی ناپذیر در راه
تحقق آرمان عدالت کیفری

و

دکتر سیدعلی آزمایش
دکتر محمد آشوری
و دکتر حسین آقای نیا
به نشانه ارادت بی پایان

و

روح جاودانه مرحوم کامران باهر
با آرزوی سعادت ابدی

پیشگفتار مترجمان برای چاپ چهارم

از کنفرانس رم تا کنفرانس کامپالا؛ مرور اجمالی تحولات حقوق بین‌المللی
کیفری در دهه گذشته

کتاب حاضر ترجمه کتابی است که در سال ۲۰۰۲ انتشارات دانشگاه آکسفورد به قلم یکی از استادان برجسته حقوق بین‌المللی کیفری منتشر کرده است. هرچند مترجمان در زمان ترجمه و انتشار کتاب در سال ۱۳۸۳ سعی بسیاری کردند که در عین ترجمه کامل و بی‌کم و کاست کتاب در هر مورد به مقتضای تحولات پیش آمده توضیحات ضروری را به صورت پاورقی به متن کتاب بیفزایند، ولی سرعت تحول حقوق بین‌المللی کیفری در ده سال گذشته چنان بوده که هم‌اکنون روزآمد کردن محتوای کتاب، آن را تا حدی از حالت ترجمه خارج می‌کند و حتی بعضاً به صورت تألیف مستقلی درمی‌آورد؛ امری که در هر حال مخالف اصول و روش ترجمه خواهد بود. نکته جالب اینکه متن اصلی کتاب هم البته به دلایل شخصی (نه به سبب فقدان ضرورت علمی)، هیچ‌گاه از سوی نویسنده بازنگری نشده و ظاهراً تجدید چاپی هم از آن صورت نگرفته است. با این همه جامعیت و اعتبار علمی کتاب چنان است که هنوز هم در بسیاری موارد، اطلاعات غنی و نکات آموختنی فراوان دارد که تجدید چاپ ترجمه آن را به خوبی توجیه می‌کند.

به هر حال مترجمان تصمیم گرفتند برای آنکه ارزش علمی کتاب تا حد امکان حفظ شود، در پیشگفتار حاضر تحولات حقوق بین‌المللی کیفری را در حدود ده سال گذشته مرور کنند.

شایان ذکر است از آنجایی که امکان پرداختن به تحولات صورت گرفته در عملکرد نهادها و مراجع بین‌المللی و نیز توضیح تحولات برخی مفاهیم و نهادهای حقوقی در پیشگفتار حاضر به تفصیل امکان‌پذیر نبوده است، مترجمان مقالاتی را به عنوان پیوست

این کتاب به خاتمه آن افزوده‌اند تا از این طریق مطالب کتاب تا حد امکان روزآمد گردد.
 ۱. در اول ژوئیه ۲۰۰۲، اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری لازم‌الاجرا شد؛^۱ متعاقباً در نهم سپتامبر همان سال، مجموعه‌های «آیین دادرسی و ادله» و «عناصر تشکیل دهنده جرایم» نیز به عنوان دو سند حقوقی مکمل اساسنامه از تصویب مجمع دولتهای عضو دیوان گذشت.

سرانجام در ۲۶ می ۲۰۰۴ سند دیگری نیز با عنوان «آیین‌نامه دیوان» به تصویب قضات رسید. این اسناد و اصلاحات بعدی آنها در کنار مقررات مخصوص دیگر که ابعاد مختلف فعالیت دیوان و ارکان و تشکیلات وابسته به آن را به طور دقیق و مفصل روشن می‌سازند، ساختار حقوقی حاکم بر دیوان را شکل می‌دهند.^۲

۲. در سال ۲۰۰۴، دیوان بین‌المللی کیفری و سازمان ملل متحد، موافقت‌نامه مهمی را برای تنظیم روابط و همکاری فی‌مابین منعقد ساختند که از ۲۲ اکتبر همان سال لازم‌الاجرا شد.^۳

۳. دیوان بین‌المللی کیفری در حال حاضر به یک سازمان بین‌المللی بسیار مهم و جهان‌شمول تبدیل شده است. پس از عضویت ساحل عاج که در ۱۵ فوریه ۲۰۱۳ تحقق یافت، تاکنون مجموعاً ۱۲۲ کشور جهان به عضویت اساسنامه دیوان درآمده‌اند؛ از این تعداد، ۳۴ کشور از افریقا، ۱۸ کشور از آسیا و اقیانوسیه، ۱۸ کشور از اروپای شرقی، ۲۷ کشور از امریکای لاتین و منطقه کارائیب و ۲۵ کشور از اروپای غربی و امریکای شمالی هستند.^۴

۴. به موجب قطعنامه‌های شماره ۱۵۹۳ مورخ ۳۱ مارس ۲۰۰۵ و ۱۹۷۰ مورخ ۲۶ فوریه ۲۰۱۱ که مطابق فصل هفتم منشور ملل متحد صادر شده‌اند، شورای امنیت به ترتیب وضعیتهای بحرانی ناحیه دارفور سودان و جمهوری عربی لیبی را به دیوان ارجاع کرده است

۱. برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص جزئیات افتتاح دیوان در روز یازدهم مارس ۲۰۰۳ رجوع کنید به: پریس، ارنو، خورشید آهسته بالا می‌آید، ترجمه سید خلیل خلیلیان، ج ۱، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۰، ص ۱۹-۹.

2. See: ICC-Basic Legal Texts,

< http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/Pages/ >

3. Negotiated Relationship Agreement between the International Criminal Court and the United Nations, ICC-ASP/3/Res.1, adopted: 04.1.2004, entry into force: 22.7.2004.

4. The States Parties to the Rome Statute,

< http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states > Last visited 26 August 2013.

(هیچ‌یک از این دو کشور عضویتی در اساسنامه دیوان ندارند.) به علاوه، تحقیقات قضایی دیوان در خصوص بحرانهای منطقه‌ای در کشورهای جمهوری دموکراتیک کنگو، افریقای مرکزی، مالی، ساحل عاج، اوگاندا و کنیا رسماً در جریان است. همچنین دادستان دیوان وضعیتهای بحرانی چندین کشور دیگر را نیز بنا بر ابتکار خود یا حسب ارجاع بعضی دولتها، به صورت ابتدایی تحت بررسی دارد،^۱ که تازه‌ترین نمونه آن مربوط به حادثه مورخ ۳۱ می ۲۰۱۰ یعنی جنایات ارتكابی اسرائیل علیه کشتیها و اعضای کاروان کمک‌رسانی به نوار غزه می‌باشد که در ۱۴ می ۲۰۱۳ کشور کومور به عنوان یکی از کشورهای صاحب پرچم کشتی به دیوان ارجاع کرد. توضیح آنکه کشتیهای صدمه‌دیده در حمله نیروهای اسرائیل که در آبهای بین‌المللی ارتكاب یافت، دارای پرچم کشورهای کومور، یونان و کامبوج بودند، که همگی - برخلاف اسرائیل - از اعضای دیوان به شمار می‌روند. رئیس کل دیوان در تاریخ ۵ ژوئیه ۲۰۱۳، رسیدگی ابتدایی به درخواستهای احتمالی دادستان یا دولت ارجاع‌کننده این وضعیت را به شعبه اول مقدماتی محول نمود که البته این اقدام به معنای شروع رسمی تحقیقات مقدماتی دیوان نیست.^۲

۵. کنفرانس بازنگاری اساسنامه دیوان در فاصله ۳۱ می تا ۱۱ ژوئن ۲۰۱۰ در کامپالا، پایتخت اوگاندا، تشکیل شد که مهم‌ترین دستاورد آن، تصویب اصلاحیه مربوط به جنایت تجاوز بوده است. به علاوه در ارتباط با درگیریهای مسلحانه غیر بین‌المللی، چند عنوان مجرمانه جدید به فهرست جنایات جنگی قابل پیگرد در دیوان، در قالب اصلاحیه ماده ۸ افزوده شد.^۳ ترجمه متن اصلاحیه‌های مربوط به جنایت تجاوز که تاکنون مورد قبول هفت دولت عضو (جمهوری فدرال آلمان، لیختنشتاین، استونی، بتسوانا، لوکزامبورگ، ساموآ و ترینیداد و توباگو) قرار گرفته،^۴ به عنوان ضمیمه جدیدی به این

1. Situations and Cases,

< http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/20anp%20cases/Pages/situa > Last visited 26 August 2013.

2. Public Court Records – Presidency, Decision: 05/07/2013, Phase: Pre-trial, Decision Assigning the Situation on Registered Vessels of the Union of the Comoros, the Hellenic Republic and the Kingdom of Cambodia to Pre-trial Chamber I, ICC-01/13-1.

3. For the text of the amendments, see:

http://www.icc-cpi.int/en_menus/asp/RomeStatute/Pages/default.aspx. Last visited 27 August 2013.

4. Amendments on the Crime of Aggression to the Rome Statute of the International Criminal Court, Kampala, 11 June 2010, Resolution RC/Res.6 of the Rome Statute. See:

http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII. Last visited 27 August 2013.

چاپ افزوده شده است.

۶. در تاریخ ۱۴ مارس ۲۰۱۲ دیوان بین‌المللی کیفری اولین حکم محکومیت خود را علیه توماس لوبانگا دیلو،^۱ تبعه کنگو، به اتهام سرپازگیری کودکان و استفاده از کودکان سرپاز برای مداخله فعالانه در مخاصمات صادر کرد^۲ و متعاقباً در دهم ژوئیه همان سال، او را با احتساب ایام بازداشت قبلی، مستحق تحمل چهارده سال زندان دانست.^۳ رأی محکومیت و مجازات آقای لوبانگا و نیز حکم صادره در مورد اصول و تشریفات لازم‌الرعايه برای پرداخت غرامت به بزه‌دیدگان این پرونده،^۴ در حال حاضر در مرحله رسیدگی تجدید نظر تحت رسیدگی است.

۷. دیوان تاکنون ۲۳ فقره دستور دستگیری صادر کرده و ۶ نفر در نتیجه دستور آن دستگیر شده‌اند. دستور دستگیری دو نفر نیز به علت مرگ شخص مظنون لغو شده است. همچنین برای ۹ نفر از مظنونین احضاریه صادر شده که همگی داوطلبانه حاضر گشته‌اند و هیچ کدام در بازداشت نیستند. فعلاً پنج نفر در بازداشت دیوان هستند؛ توماس لوبانگا دیلو، ژرمن کاتانگا^۵ و بوسکو نتاگاندا^۶ در ارتباط با قضایای جمهوری دموکراتیک کنگو؛ ژان پیر بمبا گامبو^۷ در ارتباط با قضایای جمهوری افریقای مرکزی و لوران باگبو^۸ (رئیس‌جمهور سابق ساحل عاج) در ارتباط با قضایای کشور اخیر. در حال حاضر ۱۲ نفر از مظنونین متواری هستند. ۱۸ پرونده در دیوان طرح شده که از این میان، ۴ پرونده در مرحله محاکمه و ۲ پرونده در مرحله تجدید نظر جریان دارد.^۹

۸. دستور دستگیری عمرالبشیر، رئیس‌جمهور سودان، به اتهام نسل‌زدایی، جنایت بر ضد انسانیت و جنایت جنگی که بدو^{۱۰} در ۴ مارس ۲۰۰۹ (در مورد جنایات جنگی و

1. Thomas Lubanga Dyilo

2. Public Court Records – Trial Chamber I, Report: 14/03/2012, Phase: Trial, Judgement Pursuant to Article 74 of the Statute, ICC-01/04-01/06-2842, Original: English.

3. Public Court Records – Trial Chamber I, Decision: 10/07/2012, Phase: Trial, Decision on Sentence Pursuant to Article 76 of the Statute, ICC-01/04-01/06-2901, Original: English.

4. Public Court Records – Trial Chamber I, Decision: 07/08/2012, Phase: Trial, Decision Establishing the Principles and Procedures to be Applied to Reparations, ICC-01/04-01/06-2904, Original: English.

5. Germain Katanga

6. Bosco Ntaganda

7. Jean-Pierre Bemba Gombo

8. Laurent Gbagbo

9. The Court Today, ICC-PIDS-TCT-01 – updated: 23 August 2013. Available at: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/PIDS/publications/TheCourtTodayEng.pdf>.

جنایات بر ضد انسانیت) صادر^۱ و بعداً در ۱۲ ژوئیه ۲۰۱۰ (در مورد جنایت نسل‌زدایی) تکمیل شد،^۲ از جنجالی‌ترین تصمیمات دیوان در سالهای اخیر بوده، زیرا اولین بار بود که یک دادگاه بین‌المللی، دستور جلب یک رئیس کشور را در زمان تصدی مقام صادر می‌کرد، کشوری که به عضویت اساسنامه آن درنیامده است.^۳ البته باید توجه داشت که دستور دستگیری مزبور، صرفاً به معنای توجه اتهام (وجود دلایل عقلایی برای اعتقاد به گناهکاری شخص مظنون) است و نه به معنای احراز مجرمیت یا محکومیت غیابی. در هر حال به علت عدم همکاری بعضی کشورها، عمرالبشیر توانسته به کشورهای نیجریه، جیبوتی، چاد و کنیا (همگی از اعضای دیوان) سفر کند، بدون اینکه دستگیر شود. علاوه بر کشورهای مزبور، عدم همکاری کشور مولوی نیز قابل ملاحظه بوده است. دیوان مراتب عدم همکاری دولتهای مربوط را به شورای امنیت و مجمع دولتهای عضو اعلام داشته است تا تدابیر لازم اتخاذ شود. اخیراً در ۱۵ ژوئیه ۲۰۱۳ همین سناریو در مورد کشور نیجریه تکرار شد و این کشور از دستگیر کردن عمرالبشیر، که در یک دیدار سه‌روزه وارد سرزمین نیجریه شده بود به رغم دستور دیوان خودداری ورزید.^۴

1. Public Court Records – Pre-trial Chamber I, Report: 04/03/2009, Phase: Pre-trial, Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-1, Original: English.
2. Public Court Records – Pre-trial Chamber I, Report: 12/07/2010, Phase: Pre-trial, Second Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-95, Original: English.
3. ر.ک.: زمانی، سیدقاسم، «دیوان کیفری بین‌المللی و صدور قرار جلب عمرالبشیر»، پژوهشهای حقوقی، ش ۱۴، پاییز و زمستان ۱۳۸۷. همو، «شورای امنیت و ارجاع وضعیت «دارفور» به دیوان کیفری بین‌المللی»، پژوهشهای حقوقی، ش ۶، پاییز و زمستان ۱۳۸۳. همو، دیوان کیفری بین‌المللی و دولتهای غیر عضو: قرار جلب عمرالبشیر، جمهوری اسلامی ایران و دیوان بین‌المللی کیفری، پژوهشکده تحقیقات راهبردی، ج ۱، تهران، ۱۳۹۰، ص ۳۴۹.
4. See inter alia: Public Court Records – Pre-trial Chamber II, Decision: 15/07/2013, Phase: Pre-trial, Decision Regarding Omar Al-Bashir’s Visit to the Federal Republic of Nigeria, ICC-02/05-01/09-157, Original: English; Pre-trial Chamber II, Decision: 26/03/2013, Phase: Pre-trial, Decision on the Non-compliance of the Republic of Chad with the Cooperation Requests Issued by the Court Regarding the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-151, Original: English; Pre-trial Chamber I, Decision: 12/12/2011, Phase: Pre-trial, Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure of the Republic of Malawi to comply with the Cooperation Requests issued by the Court with respect to the arrest and surrender of Omar Hassan Ahmad Al-Bashir, ICC-02/05-01/09-139, Original: English; Pre-trial Chamber I, Decision: 12/05/2011, Phase: Pre-trial, Decision Informing the United Nations Security Council and the Assembly of States Parties to the Rome Statute about Omar Al-Bashir’s recent visit to Djibouti, ICC-02/05-01/09-129, Original: English; and, Pre-trial Chamber I, Decision: 27/08/2010, Phase: Pre-trial, Decision informing the United Nations Security Council and the Assembly of the States Parties to the Rome Statute about Omar Al-Bashir’s Presence in the Territory of the Republic of Kenya, ICC-02/05-01/09-107, Original: English.

۹. حکم دستگیری سرهنگ معمر قذافی، دیکتاتور لیبی نیز که به علت مرگ وی لغو شد، در همین زمینه قابل توجه است. در همان پرونده، اتهاماتی نیز متوجه فرزند وی، سیف‌الاسلام قذافی و فرد دیگری از مقامات بلندپایه این کشور در زمان دیکتاتوری به نام عبدالله السینوسی بوده است که به رغم احکام جلب صادره از طرف دیوان،^۱ هیچ‌کدام با وجود دستگیر شدن در لیبی، در زمان نگارش این پیشگفتار هنوز تحویل دیوان نشده‌اند. گفتنی است لیبی به رغم عدم عضویت در اساسنامه به نظر قضات دیوان از برخی حقوق یک دولت عضو بهره‌مند شمرده شده و اجازه یافته که نسبت به قابلیت پذیرش پرونده سیف‌الاسلام در دیوان بر مبنای اصل صلاحیت تکمیلی ایراد کند. در ۳۱ می ۲۰۱۳، شعبه مقدماتی دیوان با رد ایراد دولت لیبی نسبت به قابلیت پذیرش، رأی داد که پرونده اتهامات سیف‌الاسلام در دیوان قابل پذیرش است.^۲ دولت لیبی نسبت به این رأی تجدید نظر خواهی کرد که این تقاضای تجدید نظر فعلاً در نزد شعبه تجدید نظر دیوان، در حال رسیدگی است؛ با این همه، در ۱۸ ژوئیه ۲۰۱۳، شعبه تجدید نظر با رد تقاضای لیبی که خواستار تعلیق اثر رأی بدوی تا زمان صدور رأی تجدید نظر در خصوص قابلیت پذیرش پرونده در دیوان شده بود، اعلام داشت که رأی بدوی تا زمانی که از سوی شعبه تجدید نظر فسخ نشده به قوت خود باقی است، زیرا اجرای آن هیچ‌گونه خسارت جبران‌ناپذیری برای اصحاب دعوی در پی نخواهد داشت؛ لذا شعبه تجدید نظر به دولت لیبی خاطر نشان ساخت که به رغم تقاضای تجدید نظر مطروحه که تاکنون نسبت به آن رأی صادر نشده، آن دولت فعلاً به لحاظ حقوقی، متعهد و مکلف است سیف‌الاسلام را به دیوان تسلیم کند.^۳

۱۰. دادگاههای کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق و رواندا نیز در این سالها به شدت فعال بوده‌اند و در حال به پایان رساندن مأموریت قضایی خود هستند. شورای امنیت

1. Public Court Records – Pre-trial Chamber I, Decision: 27/06/2011, Phase: Pre-trial, ICC – Decision on the "Prosecutor's Application Pursuant to Article 58, as to Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi, Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi", ICC-01/11-01/11-1, Original: English; Warrant of Arrest: 27/06/2011, Phase: Pre-trial, Warrant of Arrest for Muammar Mohammed Abu Minyar Gaddafi, ICC-01/11-01/11-2; Warrant of Arrest: 27/06/2011, Phase: Pre-trial, ICC – Warrant of Arrest for Saif Al-Islam Gaddafi, ICC – 01/11-01/11-3; Warrant of Arrest: 27/06/2011, Phase: Pre-trial, ICC – Warrant of Arrest for Abdullah Al-Senussi, ICC – 01/11-01/11-4.
2. Public Court Records – Pre-trial Chamber I, Decision: 31/05/2011, Phase: Pre-trial, Public Redacted Decision on the Admissibility of the Case against Saif Al-Islam Gaddafi, ICC-01/11-01/11-344, Original: English.
3. Public Court Records – Appeals Chamber, Decision: 18/07/2013, Phase: Pre-trial, Decision on the Request for Suspensive Effect and Related Issues, ICC-01/11-01/11-387, Original: English.

ملل متحد به موجب قطعنامه شماره ۱۹۶۶ (۲۰۱۰) که برای روآندا از ژوئیه ۲۰۱۲ و برای یوگسلاوی سابق از ژوئیه ۲۰۱۳ به مرحله اجرای کامل درآمده است، «مکانیسم قضایی تکمیل کار دادگاههای کیفری بین‌المللی»^۱ را که یک سازمان قضایی نسبتاً کوچک است تأسیس کرده است که در آینده نزدیک به طور کامل جانشین محاکم کیفری یوگسلاوی سابق و روآندا می‌شود تا باقی‌مانده وظایف آنها را با تعقیب و محاکمه شماری از سازمان‌دهندگان و مسئولان اصلی جنایات ارتكابی در این مناطق، در سالهای آینده به انجام رساند.^۲

۱۱. دادگاه یوگسلاوی سابق از زمان تأسیس تاکنون، علیه ۱۶۱ نفر به اتهام تخلفات شدید از حقوق بین‌الملل بشردوستانه ارتكابی در سرزمین یوگسلاوی سابق در فاصله زمانی ۱۹۹۱-۲۰۰۱ ادعانامه صادر کرده که رسیدگی به اتهام ۱۳۶ نفر خاتمه پذیرفته و در مورد ۲۵ نفر از متهمان، پرونده در دست رسیدگی است. توفیق تحسین برانگیز دادگاه یوگسلاوی سابق، دستگیر شدن کلیه متهمان متواری بود، به طوری که با دستگیری دو تن از اصلی‌ترین متهمان، راتکو ملادیک^۳ و گوران هدیک^۴ که در سال ۲۰۱۱ عملی شد، محاکمه هیچ‌یک از متهمان این دادگاه برای واگذاری به «مکانیسم قضایی تکمیل کار دادگاههای کیفری بین‌المللی» باقی‌نمانده است.^۵

۱۲. مهم‌ترین محاکمه‌ای که در حال حاضر در دادگاه یوگسلاوی سابق جریان دارد، محاکمه رادوان کارادزیچ^۶ می‌باشد. او همان کسی است که به عنوان رئیس‌جمهور سابق جمهوری خودخوانده صربهای بوسنی، رهبر حزب دموکراتیک صربها و فرمانده کل ارتش صربهای بوسنی، متهم به داشتن بیشترین مسئولیت در جنایات قساوت‌آمیز ارتكابی در بوسنی است و پس از سالها متواری بودن، سرانجام در ۳۰ ژوئیه ۲۰۰۸ تحت توقیف دادگاه قرار گرفت. اتهام کارادزیچ عبارت است از نسل‌زدایی، جنایات بر ضد انسانیت و نقض

1. The International Residual Mechanism for Criminal Tribunals
2. United Nations, S/Res/1966 (2010), Security Council, Distr.: General, 22 December 2010, Resolution 1966 (2010). Available at: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1966\(2010\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1966(2010)). Last visited 29 August 2013. See also the United Nations Mechanism for International Criminal Tribunals – MICT's official website at: www.unmict.org/.
3. Ratko Mladic
4. Goran Hadic
5. ICTY-TPIY: Key Figures of the Cases, updated 08/07/2013. Available at: <http://www.icty.org/sections/TheCases/KeyFiguresoftheCases>. Last visited 29 August 2013.
6. Radovan Karadzic

قوانین و عرفهای جنگ که این اتهامات ناشی از اعمال انتسابی به وی در سالهای ۱۹۹۲-۱۹۹۵ در سرزمین بوسنی و هرزگوین می‌باشد. اخیراً در ۱۱ ژوئیه ۲۰۱۳، شعبه تجدید نظر دادگاه یوگسلاوی سابق (به اتفاق آراء قضات تجدید نظر) با فسخ قرار شعبه بدوی که مبنی بر عدم کفایت دلیل برای توجه اتهام نسل‌زدایی به کارادزیچ صادر شده بود؛ پرونده را برای ادامه محاکمه از جمله در خصوص اتهام نسل‌زدایی به شعبه بدوی اعاده نمود. توضیح اینکه برخلاف عقیده شعبه بدوی که ادله دادستانی را برای پاسخ‌گویی کارادزیچ به اتهام نسل‌زدایی کافی ندانسته بود، به عقیده قضات تجدید نظر، شواهد کافی برای اثبات احتمالی این ادعا در خلال محاکمه وجود دارد که کارادزیچ واجد قصد یا سوء نیت خاص لازم برای نسل‌زدایی بوده و اعمال انتسابی به نیروهای تحت امر او نیز شامل ایراد صدمه شدید جسمانی و روانی و تحمیل شرایط نامساعد زندگی با انتظار نابودی گروه قربانی (مخصوصاً مسلمانان بوسنی) به شکلی بوده که می‌تواند برای احراز عنصر مادی جنایت نسل‌زدایی در جریان محاکمه کافی باشد، لذا کنار گذاشتن این اتهام از محاکمه کارادزیچ از سوی شعبه بدوی و جاهت نداشته است.^۱

۱۳. دادگاه کیفری بین‌المللی روآندا، هم‌زمان با نگارش این پیشگفتار، در حال خاتمه دادن به فعالیت قضایی خود است. در همین راستا، تاکنون ۸ پرونده از مجموع پرونده‌های مطروحه در دادگاه برای ادامه رسیدگی به مقامات قضایی کشور روآندا و ۲ پرونده به مقامات قضایی کشورهای دیگر تسلیم شده است که آخرین نمونه این واگذاریها، پرونده متهمی موسوم به برنارد مونیاجیشاری^۲ بود که در تاریخ ۱۷ ژوئیه ۲۰۱۳، در مقر دادگاه (آروشا، مرکز تانزانیا) از سوی نمایندگان دادستان دادگاه کیفری بین‌المللی به نماینده دادستانی کل روآندا تسلیم شد و با این اقدام، کلیه پرونده‌هایی که برای تسلیم به محاکم ملی در نظر گرفته شده بود، از دستور کار دادگاه بین‌المللی خارج گردید.^۳ طبق آخرین گزارش رئیس کل دادگاه بین‌المللی روآندا که در تاریخ ۲۳ می ۲۰۱۳ تسلیم شورای امنیت گردیده، دادگاه مزبور فعالیت خود را در مرحله بدوی در ارتباط با تمامی ۹۳ متهمی که تاکنون تعقیب شده‌اند به پایان رسانده است. در این راستا، ۵۵ فقره حکم بدوی

1. Prosecutor v. Radovan Karadzic, ICTY, Appeals Chamber, Judgement of 11 July 2013, Case No. IT-95-5/18-AR98bis.1.

2. Bernard Munyagishari

3. "ICTR Prosecutor hands over last Case File to Rwanda", July 24, 2013. Available at: <http://www.unict.org/tabid/155/Default.aspx?id=1356> (Last visited 29 August 2013).

درباره ۷۵ متهم صادر گردیده، مجموعاً ۱۰ پرونده به دادگاههای ملی احاله شده (که ۴ نفر از متهمان مربوط دستگیر و ۶ نفر باقی مانده متواری هستند)، پرونده سه متهم کلیدی متواری به «مکانیسم قضایی تکمیل کار دادگاههای کیفری بین المللی» تحویل داده شده و در مورد ۲ متهم به علت استرداد ادعای نامه از سوی دادستان و در مورد ۳ نفر باقی مانده نیز به علت فوت متهم قبل از محاکمه یا در خلال آن، رسیدگی خاتمه پذیرفته است. آخرین رأی ماهوی شعبه بدوی در دسامبر ۲۰۱۲ صادر شد و رسیدگی تجدید نظر نیز در مورد ۴۶ متهم به اتمام رسیده است. پیش بینی می شود که تمامی رسیدگیهای تجدید نظر، به جز یک مورد، در سال ۲۰۱۴ خاتمه یابد. به علت برخی مشکلات، رسیدگی به آخرین پرونده در مرحله تجدید نظر تا ژوئیه ۲۰۱۵ به طول خواهد انجامید و پس از آن، دادگاه کیفری بین المللی روآندا به طور کامل به کار خود خاتمه خواهد داد. در حالی که ۹ نفر از متهمان تحت تعقیب دادگاه تاکنون دستگیر نشده اند، مسئولیت دستگیری و محاکمه این افراد بر عهده کشور روآندا و «مکانیسم قضایی» خواهد بود، چراکه پرونده ۶ نفر از متواریان به محاکم روآندا احاله شده و ۳ نفر دیگر نیز در صورت دستگیری باید از سوی قضات «مکانیسم قضایی» محاکمه شوند. در حال حاضر، بیشتر فعالیتهای قضایی و دادستانی دادگاه بین المللی روآندا به «مکانیسم قضایی» واگذار شده و «مکانیسم قضایی» آماده می شود که به تدریج، امور اداری را نیز از محاکم یوگسلاوی سابق و روآندا تحویل بگیرد.^۱

۱۴. دادگاه ویژه سیرالئون بنا بر ابتکار مشترک دولت سیرالئون و سازمان ملل متحد تأسیس شده است و به نسل چهارم^۲ محاکم بین المللی کیفری (محاکم مختلط، نیمه

1. Letter dated 23 May 2013 from the President of the ICTR addressed to the President of the Security Council (Annex), Report on the Completion Strategy of the International Criminal Tribunal for Rwanda as at 10 May 2013, Original: English and French, United Nations S/2013/310, Security Council Distr.: General, 23 May 2013.

۲. برخی از نویسندگان، دادگاه ویژه سیرالئون و محاکم نظیر آن را دادگاههای بین المللی نسل سوم می نامند؛ حال آنکه به نظر می رسد با احتساب دادگاههای نورنبرگ و توکیو (محاکم تأسیس شده به وسیله دول فاتح) به عنوان نسل اول، دادگاههای یوگسلاوی سابق و روآندا (محاکم تأسیس شده به وسیله قطعنامه های شورای امنیت به موجب فصل هفتم منشور ملل متحد) به عنوان نسل دوم، دیوان بین المللی کیفری (مرجع تأسیس شده به موجب اساسنامه مورد توافق دول عضو) به عنوان نسل سوم، محاکم مختلط را که عملکرد و فعالیت آنها در بستر مناسبات حقوقی ملی و بین المللی صورت می گیرد باید نسل چهارم دادگاههای بین المللی کیفری به شمار آورد.

بین‌المللی یا محاکم ملی برخوردار از خصیصه بین‌المللی^۱ تعلق دارد.^۲ مأموریت این دادگاه، محاکمه کسانی است که در موارد نقض شدید حقوق بین‌الملل بشردوستانه و نیز حقوق سیرالئون که در قلمرو سرزمینی سیرالئون از ۳۰ نوامبر ۱۹۹۶ به بعد ارتکاب یافته، بیشترین مسئولیت را داشته باشند. در سال ۲۰۰۳ مجموعاً ۱۳ فقره ادعاینامه از سوی دادستان این دادگاه صادر گشته که ۲ مورد از آنها بعداً به دلیل مرگ متهمان، در دسامبر ۲۰۰۳، مسترد شده است. محاکمه سه تن از رهبران سابق «شورای انقلابی نیروهای مسلح»،^۳ دو تن از اعضای «نیروهای دفاع مردمی»^۴ و سه نفر از رهبران سابق «جبهه متحد انقلابی»^۵ تاکنون در مراحل بدوی و تجدید نظر به اتمام رسیده است، اما محاکمه رئیس‌جمهور سابق لیبریا، چارلز گانکی تیلور،^۶ در مرحله تجدید نظر جریان دارد.^۷

۱۵. ادعاینامه دادستان درخصوص اتهامات چارلز گانکی تیلور در روز هفتم مارس ۲۰۰۳ به صورت محرمانه صادر گردید. هم‌زمان با نخستین سفر تیلور به خارج از کشور لیبریا، در چهارم ژوئن ۲۰۰۳، صدور ادعاینامه به اطلاع عموم رسانده شد. در اوت همان سال، تیلور از مقام ریاست جمهوری استعفا داد و با ترک کشور خود رهسپار نیجریه شد. در ۲۹ مارس ۲۰۰۶، تیلور پس از دستگیری، تحویل مقامات دادگاه ویژه سیرالئون داده شد. نظر به نگرانی از شرایط امنیتی منطقه در صورت برگزاری محاکمه در سیرالئون، دادگاه ویژه تصمیم گرفت محاکمه وی را در لاهه هلند برگزار کند. شورای امنیت ملل متحد نیز با صدور قطعنامه شماره ۱۶۸۸ (۲۰۰۶) راه را برای برگزاری این محاکمه در لاهه هلند هموار ساخت؛ با این استدلال که حضور متهم در منطقه غرب افریقا، «مانع ثبات و تهدیدی برای

1. Hybrid Courts or Internationalised Domestic Criminal Tribunals

۲. ر.ک.: رنجریان، امیرحسین و مهدیه ملک الکتاب خیابانی، «دادگاه ویژه سیرالئون: فرایند تشکیل، صلاحیت و مقابله با بی‌کیفرمانی»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، ش ۴۳، ص ۱۲۳. مافی، همایون و حمید میری، «بازسازی حقوق بین‌الملل کیفری؛ بررسی ساختار قضایی دادگاه اختصاصی سیرالئون به منظور دستیابی به ویژگیهای دادگاههای با سیستم حقوقی نوین»، *اندیشه‌های حقوقی خصوصی*، سال ششم، شماره چهاردهم، بهار و تابستان ۱۳۸۸، ص ۹۹-۱۳۰.

3. Armed Forces Revolutionary Council (AFRC)

4. Civil Defense Forces (CDF)

5. Revolutionary United Front (RUF)

6. Charles Ghankay Taylor

7. See: <http://www.sc-sl.org/ABOUT/tabid/70/Default.aspx> (Last visited 29 August 2013).

صلح» به شمار می‌آید. به این ترتیب، در ۲۰ ژوئن ۲۰۰۶، متهم به لاهه انتقال یافت و سپس، محاکمه وی در طول سالهای بعد، برگزار گردید. سرانجام، در روز ۲۶ آوریل ۲۰۱۲، شعبه دوم بدوی دادگاه ویژه سیرالئون، چارلز تیلور را به اتهام معاونت در جنایات متعددی از جمله هتک ناموس به عنف، قتل عمدی و تخریب اموال غیر نظامیان که به وسیله «جبهه متحد انقلابی» و «شورای انقلابی نیروهای مسلح» با پشتیبانی لیبریا در سیرالئون (کشور همسایه) در فاصله ۳۰ نوامبر ۱۹۹۶ تا ۱۸ ژانویه ۲۰۰۲ ارتکاب یافته بود محکوم ساخت. همچنین قضات احراز نمودند که تیلور در طراحی حمله به فریتاون، پایتخت سیرالئون، نیز دست داشته است.^۱ در ۳۰ می ۲۰۱۲، قضات، تیلور را به اتهام ارتکاب این جنایات به تحمل پنجاه سال زندان محکوم کردند. در حال حاضر، مذاکرات و تبادل لوایح اصحاب دعوی در مرحله تجدید نظر با اعلام ختم دادرسی خاتمه یافته و بنا بر اعلام دادگاه، قضات تجدید نظر حداکثر تا پایان سال ۲۰۱۳، پس از مشاوره لازم، رأی خود را در این پرونده صادر خواهند کرد.^۲

۱۶. با حمله آمریکا به عراق در بیستم مارس ۲۰۰۳، حزب بعث عراق که به مدت ۴۵ سال حکومت عراق را به سرکردگی صدام حسین بر عهده داشت و از این رهگذر و با پشتیبانی قدرتهای بزرگ مرتکب منفورترین جنایات تاریخ علیه مردم عراق و کشورهای همسایه گردیده بود، سرنگون شد. چندی بعد در ۱۴ دسامبر ۲۰۰۳ (۲۲ آذر ۸۲) صدام حسین که مسئولیت مستقیم ارتکاب جنایات فوق را بر عهده داشت دستگیر شد و از آنجا که تنها راه عملی برای محاکمه و مجازات وی و دیگر عاملان جنایات ارتكابی در زمان حکومت وی تأسیس دادگاهی در عراق بود، «نیروی ائتلافی موقت عراق»^۳ متشکل از آمریکا، انگلیس و دیگر قوای اشغال کننده این کشور، طی مقرره شماره ۴۸ که به امضای پل برمه^۴ حاکم نظامی عراق رسید، اساسنامه «دادگاه ویژه عراق راجع به جنایات بر ضد

1. Prosecutor vs. Charles Taylor. For more information and related documents, see: <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsCharlesTaylor/tabid/107/Default.as> (Last visited 29 August 2013).

2. "Appeals Chamber concludes oral hearings in Charles Taylor's Appeal". Available at: <http://www.charlestaylortrial.org/2013/01/29/appeals-chamber-concludes-or> (Last visited 29 August 2013).

3. Coalition Provisional Authority

4. Paul Bremer

انسانیت^۱ را در دهم دسامبر ۲۰۰۳ در ۳۸ ماده به تصویب رساند.^۲ به موجب اساسنامه فوق دادگاه ویژه صلاحیت رسیدگی به جرایم موضوع مواد ۱۱-۱۴ اساسنامه را دارد که از تاریخ ۱۷ ژوئیه ۱۹۶۸ (زمان تأسیس حزب بعث عراق) تا اول می ۲۰۰۳ (پایان عملیات نظامی در عراق) در قلمرو این کشور یا خارج از آن به وسیله هر فرد عراقی یا هر فرد مقیم در عراق^۳ ارتکاب یافته است. به موجب ماده (۱۰) اساسنامه فوق، صلاحیت دادگاه ناظر به جنایت نسل‌زدایی، جنایات بر ضد انسانیت، جنایات جنگی و نیز تخلف از برخی قوانین عراق وفق ماده ۱۴ اساسنامه می‌باشد. متعاقباً در تاریخ ۱۹ اکتبر ۲۰۰۵، «مجمع ملی»^۴ عراق با استفاده از اختیارات حاصله از اصل (۳۰) و بند الف اصل (۳۳) از «قانون اداره حکومت عراق در دوره انتقالی»^۵ مصوب ۸ مارس ۲۰۰۴ «شورای حکمرانی موقت»^۶ عراق و از آنجایی که بند (۱) ماده (۱۵) همین قانون که به مثابه قانون اساسی عراق در دوره فوق بود، تأسیس «دادگاههای ویژه یا فوق‌العاده»^۷ را ممنوع اعلام کرده بود، اقدام به اعلان^۸ قانون شماره (۱۰) موسوم به «قانون دادگاه عالی کیفری عراق»^۹ نمود. قانون اخیر که در ۴۰ ماده به تصویب رسیده است، با تفاوت‌هایی جزئی به تکرار همان مقررات اساسنامه «دادگاه ویژه عراق راجع به جنایات بر ضد انسانیت» پرداخته است.

دادگاه عالی کیفری عراق ۱۹ اکتبر ۲۰۰۵ محاکمه صدام و هفت نفر از مقامات ارشد حکومت بعث عراق از جمله «برزان ابراهیم التکریتی»، «طاها یاسین رمضان» و «عواد حمد بندر السعدون» را به اتهام ارتکاب جنایات بر ضد انسانیت در واقعه «دجیل» آغاز کرد. دجیل منطقه‌ای شیعه‌نشین در مسیر شمال بغداد به سامراست که در سال ۱۳۶۱ شمسی

1. Iraqi Special Tribunal for Crimes Against Humanity

۲. تأسیس دادگاه عراق به وسیله قوای ائتلافی و به ویژه دخالت پل برمه حاکم نظامی امریکایی عراق در راه‌اندازی دادگاه مذکور، یادآور تأسیس «دادگاه توکیو» توسط مک‌آرتور سرفرمانده نظامی ایالات متحده در ژاپن است.

3. any Iraqi national or resident of Iraq

4. National Assembly

5. Law of Administration for the State of Iraq for the Transnational Period, 8 March 2008

6. Iraqi Governing Council (IGC)

7. special or exceptional courts

8. promulgate

9. Law of the Iraqi Higher Criminal Court

(۱۹۸۲) سوء قصدی علیه صدام حسین در آن منطقه صورت گرفت. نیروهای امنیتی نیز در پاسخ به این اقدام به شهر حمله کرده و بالغ بر ۱۶۰ نفر از ساکنان را کشته و اعدام کردند که در میان آنها چند کودک نیز وجود داشت. حدود ۱۵۰۰ تن از اهالی شهر نیز به زندان فرستاده شده و تحت شکنجه قرار گرفتند. این حادثه وحشتناک با اعدام دسته‌جمعی ۱۴۸ نفر در پیش چشم سایر مردم از زن و مرد با حکم صادره از سوی «دادگاه انقلابی» عراق به ریاست «عواد حمد بندر السعدون» انجام شد.

در جلسه رسیدگی بعدی در ۲۱ آگوست ۲۰۰۶، صدام و شش متهم دیگر به اتهام ارتکاب نسل‌زدایی در جریان «عملیات نظامی انفال» بر ضد کردهای شمال عراق مورد محاکمه قرار گرفتند. سرانجام در ۵ نوامبر ۲۰۰۶ دادگاه صدام را به اعدام با طناب دار محکوم کرد. این حکم در ۳۰ دسامبر ۲۰۰۶ در مقابل چشم جهانیان به موقع اجرا درآمد و به این ترتیب پرونده اتهامات مطروحه علیه وی که می‌توانست برای روشن شدن حقایق تاریخ و کشف ابعاد و ریشه‌های جنایات ارتكابی به وسیله وی با دقت و فرصت بیشتری مورد بررسی کامل قرار گیرد، با شتاب هرچه تمام بسته شد.

بسیاری دادگاه عراق را دادگاهی نمایشی^۱ و کانگرویی^۲ نامیده و روند رسیدگی در آن را مغایر با اصول دادرسی منصفانه و ناقض اصل حاکمیت قانون دانسته‌اند. با این حال اصل یکصد و سی و چهارم قانون اساسی ۲۸ دسامبر ۲۰۰۵ عراق مقرر می‌دارد: «دادگاه عالی کیفری عراق به وظایف خود به عنوان یک تشکیلات قضایی مستقل به منظور رسیدگی به جنایات نظام دیکتاتوری ساقط شده و... ادامه خواهد داد. تصمیم‌گیری در خصوص انحلال دادگاه فوق پس از انجام وظایف محوله به وی بر عهده مجلس نمایندگان خواهد بود».

۱۷. «شعب فوق‌العاده محاکم کامبوج» که نظیر دادگاه سیرالئون به نسل چهارم دادگاههای کیفری بین‌المللی یعنی محاکم مختلط (نیمه بین‌المللی یا برخوردار از خصیصه بین‌المللی) تعلق دارد، از سوی دولت کامبوج و سازمان ملل متحد تشکیل یافته ولی از هر دوی آنها مستقل است. این محکمه، دادگاهی متعلق به کامبوج ولی برخوردار از مشارکت

1. show trial
2. Kangaroo court

بین‌المللی است که ضوابط و معیارهای بین‌المللی را رعایت می‌کند.^۱

۱۸. رژیم خمرهای سرخ در ۱۷ آوریل ۱۹۷۵ در کشور کامبوج به قدرت رسید و در ۷ ژانویه ۱۹۷۹ سرنگون شد. آمار کسانی که در این دوران دهشتناک جان خود را از دست دادند، احتمالاً بالغ بر سه میلیون نفر است؛ دورانی که فقط سه سال و هشت ماه و بیست روز طول کشید. پس از سرنگونی رژیم خمرهای سرخ، جنگ داخلی در کامبوج در گرفت که جنگ مزبور سرانجام در سال ۱۹۹۸ پس از متلاشی شدن ساختار نظامی و سیاسی خمرهای سرخ پایان پذیرفت. در سال ۱۹۹۷، دولت کامبوج از سازمان ملل متحد درخواست کرد که برای برگزاری محاکمه و تعقیب رهبران ارشد خمرهای سرخ به این کشور یاری رساند. در سال ۲۰۰۱، مجلس ملی کامبوج قانونی به تصویب رساند که به موجب آن، دادگاهی برای رسیدگی به جنایات مهم ارتكابی در دوران رژیم خمرهای سرخ (۱۹۷۵-۱۹۷۹) تشکیل می‌گردد. این دادگاه با عنوان «شعب فوق‌العاده محاکم کامبوج برای پیگرد جنایات ارتكابی در دوران کامپوچیای دموکراتیک»^۲ یا به اختصار «شعب فوق‌العاده کامبوج» شناخته می‌شود. دولت کامبوج اصرار می‌ورزید که در راستای تأمین منافع و آمال مردمان این کشور، محاکمه باید در کامبوج و با استفاده از قضات و کارکنان اهل همین کشور به همراه برخی کارکنان خارجی انجام یابد. کامبوج با توجه به ضعف نظام حقوقی این کشور از یک سو و ماهیت بین‌المللی جنایات ارتكابی از سوی دیگر، با هدف تحقق محاکمه‌ای که متضمن رعایت معیارهای بین‌المللی دادرسی باشد، خواستار مشارکت بین‌المللی در تشکیل این دادگاه شد. سرانجام در ۶ ژوئن ۲۰۰۳، موافقت‌نامه‌ای میان کامبوج و سازمان ملل متحد منعقد شد که نحوه مساعدت و مشارکت جامعه بین‌المللی در شعب فوق‌العاده محاکم کامبوج را به تفصیل بیان می‌دارد؛ موافقت‌نامه مزبور در تاریخ ۲۹ آوریل ۲۰۰۵ لازم‌الاجرا شده است و در اجرای آن، قضات و مقامات و کارکنان بین‌المللی، در سمت دادستان، قاضی تحقیق، قاضی بدوی و قاضی تجدید نظر و مناصب دیگر در کنار هم‌تایان کامبوجی خود انجام وظیفه می‌کنند. به موجب ماده ۹ موافقت‌نامه، «صلاحیت موضوعی شعب فوق‌العاده، مشتمل است بر

1. See: <http://www.eccc.gov.kh/en/about/eccc> (Last visited 30 August 2013).

2. The Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia for the Prosecution of Crimes Committed during the Period of Democratic Kampuchea (Extraordinary Chambers or ECCC)

جنایت نسل‌زدایی به شرحی که در کنوانسیون ۱۹۴۸ راجع به پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌زدایی تعریف شده است، جنایات بر ضد انسانیت به شرحی که در اساسنامه ۱۹۹۸ رم برای تشکیل دیوان بین‌المللی کیفری تعریف گردیده و نیز تخلفات عمده از کنوانسیونهای ۱۹۴۹ ژنو و جرایم دیگری که در فصل دوم قانون تشکیل شعب فوق‌العاده، انتشار یافته در ۱۰ اوت ۲۰۰۱ بیان شده است.^۱

۱۹. دادگاه ویژه لبنان،^۲ دادگاهی با خصیصه بین‌المللی است که در اول مارس ۲۰۰۹ افتتاح گردید.^۳ ارکان آن عبارت است از: شعب رسیدگی، اداره دادستانی، اداره امور وکلای مدافع و دبیرخانه. مقر دادگاه ویژه لبنان، حومه شهر لاهه در هلند است و دادگاه مزبور، دفتری نیز در شهر بیروت، مرکز لبنان دارد. مأموریت اصلی دادگاه، تعقیب و محاکمه کسانی است که متهم به دست داشتن در حمله دهشت‌افکنانه ۱۴ فوریه ۲۰۰۵ باشند؛ مقصود، حادثه‌ای است که بر اثر آن، ۲۳ نفر از جمله نخست‌وزیر سابق لبنان، رفیق حریری کشته و عده بسیار دیگری نیز مجروح شدند. تشکیل این دادگاه، بر حسب تقاضای لبنان از سازمان ملل متحد صورت گرفت. اما به سبب برخی موانع، موافقت‌نامه‌ای که پیش‌نویس آن با مذاکره میان سازمان ملل متحد و دولت لبنان تهیه شده بود، مطابق قانون اساسی لبنان تصویب نشد و در عوض، شورای امنیت ملل متحد با صدور قطعنامه شماره ۱۷۵۷ مورخ ۳۰ می ۲۰۰۷، با استناد به اختیارات ناشی از فصل هفتم منشور ملل متحد، پیش‌نویس موافقت‌نامه و اساسنامه دادگاه ویژه لبنان را که به قطعنامه مذکور ضمیمه شده است، از تاریخ ۱۰ ژوئن ۲۰۰۷ لازم‌الاجرا اعلام داشت.^۴

1. Agreement between the United Nations and the Royal Government of Cambodia concerning the prosecution under Cambodian law of crimes committed during the period of Democratic Kampuchea, Phnom Penh, 6 June 2003. Entry into force: 29 April 2005.

2. Special Tribunal for Lebanon (STL)

۳. ر.ک.: اسماعیلی، محمد، «بررسی فرایند شکل‌گیری و نحوه عملکرد دادگاه ویژه لبنان برای رسیدگی به قتل رفیق حریری» در پیوست سه همین کتاب. آقای جنت مکان، حسین، «تشکیل دادگاه ویژه لبنان؛ نگاهی متفاوت در حقوق کیفری بین‌المللی»، فصلنامه حقوق، دوره ۳۹، ش ۲، تابستان ۱۳۸۸، ص ۲۳-۴۴؛ بیگ‌زاده، ابراهیم، «دادگاه ویژه لبنان: گامی در راه گسترش مبارزه با بی‌کیفری»، مجله تحقیقات حقوقی، بهار و تابستان ۱۳۸۸.

4. United Nations S/Res/1757 (2007), Security Council, Distr.: General, 30 May 2007. Available at: [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1757\(2007\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1757(2007)) (Last visited 30 August 2013).

دادگاه ویژه لبنان، نهاد قضایی مستقلی است که از قضات لبنانی و قضات بین‌المللی ترکیب می‌یابد. این محکمه را نه می‌توان دادگاهی در چهارچوب ساختار سازمانی ملل متحد تلقی نمود و نه می‌توان آن را بخشی از تشکیلات قضایی لبنان محسوب کرد. در همین حال، خصیصه ممتاز این دادگاه آن است که با وجود برخورداری از ماهیت بین‌المللی، متهمان را مطابق حقوق جزای داخلی لبنان محاکمه می‌کند و همین‌طور نخستین دادگاه بین‌المللی است که دهشت‌افکنی (تروریسم) را به صورت یک عنوان مجرمانه مستقل، موضوع صلاحیت خود می‌شناسد. منابع مالی دادگاه به میزان ۵۱ درصد از محل کمک‌های داوطلبانه و ۴۹ درصد به وسیله دولت لبنان تأمین می‌گردد. دادگاه مطابق ماده «۱» اساسنامه خود، نسبت به محاکمه اشخاصی صلاحیت دارد که مسئول حمله دهشت‌افکنانه مورخ ۱۴ فوریه ۲۰۰۵ بوده باشند که منتهی به مرگ نخست‌وزیر سابق لبنان، رفیق حریری و نیز عده دیگری شد. دادگاه همچنین صلاحیت دارد به جرایم ارتكابی در قالب حملات مشابه در فاصله ۱ اکتبر ۲۰۰۴ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۵ رسیدگی کند، مشروط بر اینکه جرایم مزبور در عین داشتن ماهیت و اهمیت مشابه، طبق اصول حقوق کیفری با وقایع ۱۴ فوریه در ارتباط باشند. همچنین اساسنامه این اجازه را به دادگاه می‌دهد که در صورت تأیید شورای امنیت و توافق فی‌مابین سازمان ملل متحد و لبنان، حملات دیگری از این دست که در زمان مؤخری ارتكاب یابند نیز در صورت احراز ارتباط داشتن با حمله مورخ ۱۴ فوریه ۲۰۰۵، در این دادگاه مورد تعقیب قرار گیرند. دادستان برای طرح چنین پرونده‌هایی نزد دادگاه باید ادله‌ای را اقامه کند که علی‌الظاهر، ارتباط جرایم مورد نظر با یکدیگر را به نحوی از انحا نشان دهد. اثبات تشابه در منظور و انگیزه مجرمانه، تشابه در هدف نهایی از انجام حملات، خصوصیات مشابه بزه‌دیدگانی که هدف حمله واقع می‌شوند و شیوه و الگو یا ترفند مشابه در ارتكاب حملات و سرانجام، دخالت مرتکبان واحد در زمره اموری است که می‌تواند مبین وجود ارتباط مورد نظر باشد.^۱

۲۰. اصل صلاحیت تکمیلی که به موجب آن در تعقیب جنایات بین‌المللی به دادگاه‌های ملی اولویت داده می‌شود، غالباً به عنوان یکی از مشخصات بارز مقررات

1. See: <http://www.stl-tsl.org/en/about-the-stl> (Last visited 30 August 2013).

اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری (اساسنامه رم) مورد توجه صاحب‌نظران قرار گرفته است. این اصل، مفهومی کلیدی است که در تمام ابعاد ساختاری و عملکرد دیوان، تأثیر شایانی دارد. با این همه، رویه قضایی سالهای اخیر دیوان، مخصوصاً دو رأی مورخ ۳۰ اوت ۲۰۱۱، صادره از شعبه تجدید نظر دیوان که به موجب آنها ایراد دولت کنیا مبنی بر قابلیت پذیرش پرونده‌های مربوطه در دیوان، مردود شناخته شده است،^۱ نشان می‌دهد که قضات دیوان، برداشتی از این اصل دارند که عملاً به توسعه اختیارات قضایی دیوان (بیش از آنچه در گذشته پیش‌بینی می‌شد) می‌انجامد.^۲

رویه قضایی سالهای اخیر دیوان به درک مفهوم واقعی اصل صلاحیت تکمیلی کمک شایان توجهی کرده است. به موجب رویه قضایی مذکور، اولاً این تصور به کلی نادرست است که معنای اصل صلاحیت تکمیلی، محدودیت شدید فعالیت دیوان است. در واقع حتی اگر دولت صاحب صلاحیت، قادر و مایل به انجام تحقیقات و تعقیب جنایت مورد نظر نیز باشد یا چنین ادعایی را مطرح کند، به موجب آراء صادره به استناد ماده ۱۷ اساسنامه، ملاک قابلیت پذیرش پرونده در دیوان این اجازه را می‌دهد که دیوان در دو گام جداگانه به این ادعای دولت مربوطه رسیدگی و اتخاذ تصمیم نماید. در این راستا در گام نخست باید معلوم شود که آیا واقعاً پرونده مشابهی با پرونده تحت رسیدگی دیوان در محاکم ملی نیز در حال رسیدگی است یا خیر. فقط زمانی که پاسخ این پرسش مثبت باشد، هنگام آن است که در باب عدم تمایل یا عدم توانایی دولت مربوطه به تعقیب جنایت مورد نظر داوری شود. بنابراین به اعتقاد قضات دیوان، بی‌عملی و عدم اقدام محاکم ملی به خودی خود موجب می‌شود که پرونده در نزد دیوان قابل طرح باشد.

ثانیاً به موجب رویه قضایی دیوان در زمینه قابلیت پذیرش پرونده‌ها، معنای بی‌عملی

-
1. See: Prosecutor v. Muthaura, Judgement on the Appeal of the Republic of Kenya against the Decision of Pre-trial Chamber II of 30 May 2011 entitled "Decision on the Application by the Government of Kenya challenging the admissibility of the Case pursuant to Article 19(2)(b) of the Statute", ICC, Appeals Chamber, Case No. ICC01/09-02/11-274, 30 August 2011; Prosecutor v. Ruto, Judgement on the Appeal of the Republic of Kenya against the Decision of Pre-trial Chamber II of 30 May 2011 entitled "Decision on the Application by the Government of Kenya challenging the admissibility of the Case pursuant to Article 19(2)(b) of the Statute", ICC, Appeals Chamber, Case No. ICC01/09-01/11-307, 30 August 2011.
  2. Hansen, Thomas Obel, "A Critical Review of the ICC's Practice Concerning Admissibility Challenges and Complementarity", (April 25, 2012), *Melbourne Journal of International Law*, Vol. 13, No. pp. 217-234, 1, 2012, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2046077>.

و عدم اقدام توضیح داده شده است. هنگامی که یک احضاریه یا دستور دستگیری از سوی دیوان صادر شده باشد، برای تصدیق وجود فعالیت و اقدام لازم از جانب دولت مربوطه کافی نیست که دولت دارای صلاحیت، مشغول تحقیقات قضایی در مورد همان وقایع خشونت‌آمیزی باشد که موجب مداخله دیوان شده است، بلکه ضرورت دارد که دولت مربوطه در حال تحقیق راجع به همان شخص مظنون و دقیقاً همان عمل مجرمانه انتسابی باشد که موضوع احضاریه یا دستور دستگیری است.

ثالثاً به موجب رویه قضایی دیوان، در خصوص ادله‌ای که می‌تواند وجود رسیدگی در سطح ملی را محرز سازد، ملاک جالبی به دست داده شده است. برای نمونه، دیوان این نکته را روشن می‌سازد که دولت ایرادکننده به قابلیت پذیرش، در صورت طرح قبلی پرونده مظنون خاصی در دیوان، باید ادله‌ای ارائه دارد که مشخصاً حاکی از اقدامات تحقیقی روشنی باشد که دولت ایرادکننده نسبت به همان پرونده سابقاً به انجام رسانده است. در غیر این صورت، به صرف اینکه دولت مزبور اظهار می‌دارد که رسیدگی قضایی ملی آغاز شده است یا وعده می‌دهد که گزارش نحوه پیشرفت رسیدگی در آینده به دیوان تقدیم خواهد شد، موجبات توقف رسیدگی دیوان فراهم نمی‌شود.

۲۱. رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در دعوی بلژیک علیه سنگال که در مورخ ۲۰ ژوئیه ۲۰۱۲ صادر گردید، در همین ارتباط از اهمیت فراوان برخوردار است. در این دعوی، بلژیک مدعی بود که دولت سنگال، با تأخیر ناموجه در تحصیل ادله و برگزاری محاکمه حسن هابره، رئیس‌جمهور سابق چاد، تعهدات خود را به موجب کنوانسیون ملل متحد بر ضد شکنجه نقض کرده است. قضات دیوان یادآور شدند که کوتاهی دولت سنگال که با وجود الحاق به کنوانسیون مذکور، اتخاذ تدابیر تقنینی لازم برای رسیدگی به اتهامات بر مبنای صلاحیت جهانی را تا سال ۲۰۰۷ به تأخیر انداخته بود، سبب تأخیر در ایفای سایر تعهدات این کشور در چهارچوب کنوانسیون گردیده است. دیوان همچنین اعلام داشت که دولت سنگال، به تکلیف خود به موجب بند «۲» ماده ۶ کنوانسیون مبنی بر انجام تحقیقات مقدماتی درخصوص جنایات شکنجه، موضوع اتهام آقای هابره، عمل ننموده و از تعهد خود به موجب بند «۱» ماده ۷ کنوانسیون نیز که مستلزم احاله پرونده به مقامات صالحه به منظور تعقیب و محاکمه بوده است نیز تخلف ورزیده است. هدف این مقررات کنوانسیون آن است که متهمان به ارتکاب شکنجه، نتوانند با پناه بردن به سرزمین هریک از

دولتهای عضو، از محاکمه و مجازات فرار نمایند. البته دولت عضوی که شخص مظنون در سرزمین آن به سر می‌برد، می‌تواند به جای محاکمه، از اختیار استرداد متهم به یکی از دولتهایی که مطابق ماده ۵ کنوانسیون حائز صلاحیت هستند استفاده کند که دولت سنگال از این گزینه هم با وجود درخواستهای مکرر بلژیک استفاده نکرده است. بر این اساس، به حکم دیوان اعلام شد که دولت سنگال، از رهگذر نقض تعهدات این کشور موافق بند «۲» ماده ۶ و بند «۱» ماده ۷ کنوانسیون، مسئولیت بین‌المللی خود را باعث شده است. نتیجتاً با رعایت قواعد عمومی حقوق بین‌الملل راجع به مسئولیت بین‌المللی دولتها به خاطر ارتکاب تقصیرات بین‌المللی، سنگال ملزم است که به این اقدام تخلف‌آمیز مستمر خود پایان بخشد. از این رو، دولت سنگال موظف است که با احتراز از تأخیر بیشتر، چنانچه مایل به استرداد آقای هابره نیست، پرونده وی را به منظور برگزاری محاکمه به مقامات صالحه دستگاه قضایی خود تسلیم نماید. در واقع، صرف افتتاح پرونده به صورت شکلی بدون انجام تحقیقات ضروری و بدون درخواستهای معاضدت قضایی لازم از سایر کشورها مانند چاد و بلژیک، نمی‌تواند کافی پنداشته شود.

۲۲. با اتمام کار کنفرانس رم، «کمیسیون تهیه مقدمات تشکیل یک دادگاه بین‌المللی کیفری»،^۱ بحث تعریف جنایت تجاوز و صلاحیت دیوان نسبت به آن را در دستور کار خود قرار داد که بعداً با لازم‌الاجرا شدن اساسنامه در تاریخ اول ژوئیه ۲۰۰۲ و بنا بر تصمیم مجمع دولتهای عضو، در اکتبر ۲۰۰۲ این مهم بر عهده «کارگروه ویژه جنایت تجاوز»^۲ نهاده شد. با وجود دشواریهای فراوانی که بر سر راه بود، کارگروه ویژه موفق شد در خلال سالهای ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ پیش‌نویس اصلاحات اساسنامه را تهیه و در فوریه ۲۰۰۹ برای بررسی به مجمع دولتهای عضو تقدیم نماید و سرانجام با تصمیم مجمع، تأیید نهایی این پیش‌نویس به کنفرانس بازنگری احاله شد.^۳

1. The Preparatory Commission for an International Criminal Court
2. The Special Working Group on the Crime of Aggression
3. Glennon, Michael J., "The Blank-Prose Crime of Aggression", (December 21, 2009), *Yale Journal of International Law*, Vol. 35, p. 71 at 80-82, 2010. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1526754>; Petty, Keith A., "Sixty Years in the Making: The Definition of Aggression for The International Criminal Court", *Hastings International and Comparative Law Review*, Vol. 31, 2008 at 3-6. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1013408>; Van Schaack, Beth, "Negotiating at the Interface of Power and Law: The Crime of Aggression", (August 30, 2010), Santa Clara Univ. Legal Studies Research Paper No. 10-09; *Columbia Journal of Transnational Law*, 2011 at 3-5. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1668661>.

در کنفرانس کامپالا با الحاق سه ماده به اساسنامه رم، تعریف جنایت تجاوز مشخص و نیز شرایط اعمال صلاحیت دیوان نسبت به این جنایت از یک سو و نحوه لازم‌الاجرا شدن مقررات جدید اساسنامه در این زمینه از سوی دیگر روشن شد. توضیح اینکه کنفرانس در تاریخ ۱۱ ژوئن ۲۰۱۰، پس از یک سلسله مذاکرات بسیار فشرده، قطعنامه شماره ۶ را صادر کرد که دارای سه ضمیمه است: نخست، متن اصلاحیه اساسنامه در ارتباط با جنایت تجاوز؛ دوم، متن اصلاحیه «عناصر تشکیل‌دهنده جرایم» که دیوان را در اجرای مقررات ماده «۸ مکرر» اساسنامه که به تعریف جنایت تجاوز مربوط می‌شود یاری خواهد بخشید و سوم، «نکات مورد تفاهم» که به عنوان یک سند مرتبط، تفسیر مقررات جدید اساسنامه را در این زمینه تسهیل خواهد کرد.^۱

نظر به اینکه در خصوص چگونگی تصویب اصلاحیه جنایت تجاوز و محتوای آن که به تصویب کنفرانس بازنگری اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری رسیده است، به دلیل مؤخر بودن این تحولات مهم نسبت به تألیف کتاب، طبعاً هیچ‌گونه توضیحی داده نشده است در خاتمه کتاب ضمن ارائه مقاله‌ای در این خصوص اسناد مربوط به جنایت تجاوز به شرح فوق در اختیار خوانندگان قرار گرفته است.

در این نوبت چاپ «مآخذشناسی حقوق بین‌المللی کیفری» خاتمه کتاب نیز که مشتمل بر تحقیقات صورت گرفته به زبان فارسی در خصوص این رشته حقوقی است بر اساس آخرین کتب و مقالات منتشره تا این زمان مورد بازنگری قرار گرفته است.

---

1. International Criminal Court, "Review Conference of the Rome Statute of the International Criminal Court (Kampala, 31 May – 11 June 2010), Official Records", RC/11, International Criminal Court Publication, ISBN No. 92-9227-198-9, (21.12.2010), pp. 17-22. Available at: <http://www.icc-cpi.int>.

پیشگفتار مترجمان

تحولات جهان معاصر که از یک سو به تحکیم و توسعه ارزشهای مشترک میان تمامی جوامع بشری انجامیده، دیوار مرزهای ملی را هر چه کوتاه تر و فرهنگها را به هم نزدیک تر ساخته و از سوی دیگر، نیازها و آرمانها و نگرانیهای مشترکی را برای آحاد بشر پدید آورده، موجب توسعه روزافزون حقوق بین الملل گشته است تا آنجا که امروزه، در کنار دولتها و سازمانهای بین المللی و یا حتی به جای آنها، افراد (اشخاص حقیقی) در عرصه جامعه بین المللی، تابع حقوق بین الملل و صاحب حق و تکلیف بین المللی شناخته می شوند. در عین حال، تاریخ بشر هیچ گاه تا به این اندازه که در قرن بیستم و مع الاسف در آغاز هزاره جدید شاهد آن بوده ایم، نقض هنجارها و بی اعتنائی آشکار به بدیهی ترین ارزشهای انسانی در ابعادی این چنین وسیع را به خود ندیده است. قدرت افسارگسیخته دولتها و نهادهای شبه دولتی، پیدایی تسلیحات کشتار جمعی، دهشت افکنی و وسایل سرکوب و شکنجه سازمان یافته، خطری است که بیش از پیش امنیت و حقوق اولیه همه ما را تهدید می کند، مخصوصاً زورگویی ابرقدرتهایی که قانون و حقوق را صرفاً و منحصرأ در مورد سایرین و علیه مخالفان خود لازم الرعایه می دانند و تا آنجا که قدرت قوی تری مانع آنها نمی شود، فقط در اندیشه جلب منافع و امتیازهای بیشتر هستند. از این رو بشر در حالی هزاره دوم را پشت سر نهاد که در آخرین صده این هزاره، شاهد فجایع و جنایات بسیاری در سرتاسر نقاط گیتی بود؛ فجایع و جنایاتی که با گسترش و پیشرفت فناوری و دستیابی دولتها به سلاحهای ویران گر و خانمان برانداز، ابعاد هولناک تری یافته و هر لحظه اصول و ارزشهای انسانی را در معرض تهدیدات تازه قرار می دهد؛ فجایع بی شماری که آفریده کسانی است که با سودای سلطه بر هموعان خویش، صلح و ثبات و نظم بین المللی را به مخاطره افکنده اند.

باری، حقوق بین المللی کیفی، زاده و برآمده از چنین جهانی است، جهانی که

خاطرات تلخ جنگ‌های خانمان سوز اول و دوم، - به ویژه کشتار ارامنه و یهودیان در خلال این دو جنگ، - قتل عام فجیع و بی‌رحمانه غیر نظامیان در شهرهای هیروشیما و ناکازاکی، فجایی را که امریکاییان در ویتنام آفریدند، تجاوز رژیم بعثی عراق علیه ایران و مخصوصاً به کارگیری سلاح‌های شیمیایی علیه رزمندگان ایرانی و به ویژه غیر نظامیان ایرانی و عراقی از سوی این رژیم، نسل‌زدایی دیوانه‌وار توتسیها در رواندا، درنده‌خوییهای هولناک یوگسلاوی سابق و ... را نمی‌تواند فراموش کند یا نادیده بگیرد؛ این در حالی است که جهانیان در همین آغازین سال‌های قرن جدید، شاهد فاجعه ۱۱ سپتامبر، جنایت تجاوز ارتكابی از سوی ایالات متحده علیه کشور عراق، شکنجه سازمان یافته زندانیان عراقی، تأسیس دیوار حائل در نواحی اشغالی فلسطین و تخریب خانه‌های فلسطینیان از سوی رژیم اسرائیل^۱ هستند. هر ملتی و هر فردی از آن بیم دارد که نیروهای متجاوز روزی به سراغ شهر و میهن خود او بیایند.

اگر در عرصه حقوق داخلی، آزادی بدون قانون بردگی است و قانون است که آزادی واقعی را به ارمغان می‌آورد، در عرصه جامعه جهانی نیز راه آزادی ملل تحت ستم و رسیدن آحاد بشر به جایگاهی که شایسته انسان است، یقیناً پیش از هر چیز، تقویت ضمانت اجراها و افزایش احترام و دایره شمول ضوابط حقوق بین‌الملل است. در این میان، حقوق بین‌المللی کیفری به عنوان آن بخش از حقوق بین‌الملل که بر پایه مسئولیت فردی و در جهت حفظ اساسی‌ترین ارزشها و هنجارهای مشترک جامعه بین‌المللی، با هدف حفظ نظم عمومی بین‌المللی در عین رعایت حقوق و آزادیهای فردی، مصادیق جنایات بین‌المللی، آیین رسیدگی به آنها و کیفیت به کیفر رساندن مرتکبان را مشخص می‌سازد، نقشی بسزا دارد.

خوشبختانه در آخرین دهه قرن بیستم و در سالهای آغازین قرن حاضر، ابتدا با تشکیل محاکم موقتی یوگسلاوی سابق و رواندا به عنوان مراجع کیفری بین‌المللی موقت و با صلاحیت مختص به قلمرو سرزمینی و زمانی خاص، تجربه دادگاههای نورنبرگ و توکیو تکمیل شد و این بار با انصاف، بی‌طرفی و نظم بیشتری، راه برای محاکمه جنایت‌کاران

۱. به شهادت قطعی تاریخ، دولت اسرائیل با زور کشورهای استعمارگر غربی پدید آمده و به همین جهت جمهوری اسلامی ایران آن را به رسمیت نمی‌شناسد. آمدن نام آن، در کتاب هم از باب توصیف چیزی است که هست - هر چند ظالمانه و غصبی است - و هرگز به معنای قبول آن نیست. (سمت)

بزرگی که مسئول تخلفات عمده از حقوق بین‌المللی بشردوستانه در یوگسلاوی سابق و روآندا بوده‌اند هموار گردید. سپس در گامی بلندتر، کنفرانس رم در تابستان ۱۹۹۸ رؤیای دیرین بشری را تعبیر کرد و کوششهای دهها ساله حقوق‌دانان با تصویب متن اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری دائمی به ثمر نشست. به زودی دهها کشور جهان متن اساسنامه دیوان را به تصویب قوه مقننه خود رساندند و پایبندی خود را به این سند مهم بین‌المللی اعلام داشتند. دیوان بین‌المللی کیفری تشکیل شد و شروع به کار نمود، امری که بیست یا سی سال پیش آرزویی دور از دسترس به نظر می‌رسید. در حال حاضر، پس از تصویب متن عناصر تشکیل‌دهنده جرایم و آیین دادرسی و ادله دیوان در نشست مجمع دولتهای عضو، همه چیز برای تعقیب و مجازات مرتکبان جنایات بین‌المللی که از اتباع دولتهای عضو بوده و یا جرایم خود را در سرزمین این دولتها مرتکب شوند، آماده است، هر چند دیوان با خصومت و کینه‌توزی ابرقدرتی چون ایالات متحده مواجه است که نه‌تنها از عضویت در اساسنامه خودداری ورزیده، بلکه سعی دارد تا به هر قیمتی که شده، اتباع امریکایی را در صورت ارتکاب جنایت در قلمرو کشورهای عضو دیوان، از تعقیب و محاکمه در دیوان بین‌المللی کیفری مصون دارد.

برگردانی که پیش روی دارید، ترجمه دقیق و بدون دخل و تصرف یکی از کتابهای معتبر در رشته حقوق بین‌المللی کیفری است. مؤلف کتاب، پروفیسور کریانگ ساک کیتی شیایزری که خود در دانشگاههای معتبر به تدریس این رشته حقوقی پرداخته، کوشیده است به صورت فشرده و در قالب یک کتاب درسی مختصر، اهم مسائل ماهوی و شکلی حقوق بین‌المللی کیفری را تشریح و راه را برای آشناییهای عمیق‌تر دانشجویان با این مسائل هموار سازد. در این کتاب هم حقوق جزای عمومی و اختصاصی بین‌المللی را به اختصار مطالعه می‌کنیم و هم به بررسی آیین دادرسی کیفری بین‌المللی می‌پردازیم. این کتاب نه‌تنها محتوای قواعد این رشته حقوقی را برای ما روشن می‌سازد، بلکه چگونگی شکل‌گیری و سازوکار تدوین این قواعد نیز یکی از مباحث اصلی کتاب است و نه‌تنها از آن چه هست، بلکه از چه باید باشد گفتگو شده است. در مورد ترجمه فارسی کتاب، نکات ذیل شایان ذکر می‌باشد:

۱. ترجمه حاضر شامل تمام متن اصلی کتاب، همراه با تمام پاورقیهای مؤلف است؛ متن پاورقیها هم تا آنجا که شامل توضیحات اضافی بوده، ترجمه شده، ولی به منظور

سهولت استفاده خوانندگان عزیز از ارجاعات مؤلف، اغلب متن انگلیسی یا لاتین عیناً نقل شده است. این پاورقیهای اصلی - که در پایان هر یک از فصول ترجمه حاضر تحت عنوان پی‌نوشتها چاپ شده‌اند، - لبریز از ارجاع به منابع و مآخذ دسته اول و معتبر حقوق بین‌المللی کیفری بوده و مسلماً از ارزشمندترین قسمتهای کتاب محسوب می‌شوند.

در ترجمه کتاب، سعی شده که مطلب اصلی، همان‌طور که مورد نظر مؤلف بوده، به فارسی روان و در قالب عبارات دقیق حقوقی برگردانده شود. به خوانندگان عزیز اطمینان می‌دهیم که متن کتاب دقیقاً و سطر به سطر ترجمه شده و هیچ یک از مطالب آن را حذف نکرده‌ایم.

۲. در پایان کتاب، مؤلف اساسنامه‌های دادگاههای یوگسلاوی سابق و روآندا را در کنار متن اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی به عنوان ضمائم کتاب افزوده بود. ما برای جلوگیری از حجیم شدن بیشتر کتاب و با توجه به اینکه اساسنامه دیوان قبلاً به زبان فارسی ترجمه شده است، متن اساسنامه دادگاههای یوگسلاوی سابق و روآندا، منشور نورنبرگ و اساسنامه دادگاه سیرالئون را ترجمه کرده و به عنوان ضمائم ترجمه فارسی کتاب افزودیم.

۳. در فاصله انتشار متن انگلیسی کتاب تا انتشار این ترجمه، تحولات چندی در عرصه حقوق بین‌المللی کیفری رخ داده که در هر مورد، با افزودن توضیحات لازم در پاورقی، سعی بر رفع این اشکال شده است. علاوه بر این، با افزودن پاورقیهای دیگری به متن کتاب، منابع و مآخذ فارسی مربوط به هر مبحث معرفی و ناگفته‌های متن کتاب، ولو به صورت گذرا و اشاره‌گونه یادآوری شده است، با این هدف که خوانندگان عزیز بتوانند در هر موردی که مایل باشند به راحتی با مراجعه به کتب و مقالات معرفی شده، آگاهیهای بیشتری به دست آورند. نکات مبهم کتاب هم در این پاورقیها توضیح داده و واژه‌ها و عبارات فوق‌العاده مهم متن نیز به زبان اصلی در همان صفحه آورده شده است.

۴. در متن کتاب، واژه «دهشت‌افکنی» به جای «تروریسم» و واژه «جداگری» به جای «آپارتاید» و واژه «نسل‌زدایی» به جای «نسل‌کشی» استعمال گردیده؛ در دو مورد نخست، خواسته‌ایم با معادل‌گزینی فارسی، به درک سریع‌تر و آسان‌تر مفهوم و تعریف دو جنایت مورد نظر کمک کنیم و در مورد سوم نیز به نظر رسید که تعبیر نسل‌زدایی، اگرچه از نظر تحت‌اللفظی معادل جنوسید نیست و شاید واژه نسل‌کشی از این لحاظ به جنوسید نزدیک‌تر باشد، با این همه جنایت مورد بحث اشکال و صور متعددی دارد که همیشه با قتل

قربانیان جرم ملازمه ندارند؛ مثلاً انتقال اجباری اطفال متعلق به یک گروه به گروه دیگر، از مصادیق جنوسید است؛ پس واژه نسل‌زدایی به جای نسل‌کشی استعمال گردید تا مانع هرگونه اشتباهی در درک مفهوم جنایت جنوسید شود.

۵. ترجمه فصول اول، دوم، چهارم، پنجم و ششم کتاب به عهده محمد اسماعیلی بوده، وی همچنین در تهیه پاورقی‌های افزوده شده به ترجمه کتاب، ویرایش متن و رفع اشکالات نگارشی، نقش اصلی را داشته است. ترجمه فصول سوم و هفتم به بعد کتاب، به علاوه ضمائم کتاب برعهده بهنام یوسفیان بوده است.

۶. در پایان کتاب، فهرست جامعی از منابع و مآخذی که به زبان فارسی موجود و برای علاقه‌مندان به مباحث حقوق بین‌المللی کیفری بسیار مفید تواند بود، تهیه و اضافه گردید؛ در این مورد نیز محمد اسماعیلی قبول مسئولیت کرده است. واژه‌نامه مختصری هم به کتاب افزوده شده تا علاقه‌مندان در مراجعه به منابع انگلیسی، در معادل‌یابی واژه‌ها و به ویژه عبارات انگلیسی و لاتین، مشکل کمتری داشته باشند.

۷. لازم به ذکر است که عنوان کتاب با راهنمایی استاد محترم دانشگاه تهران، جناب آقای دکتر آزمایش، حقوق بین‌المللی کیفری انتخاب گردید، زیرا تعبیر حقوق کیفری بین‌المللی (که متأسفانه گاهی به صورت نامناسب استعمال می‌شود) بیشتر با آن بخش از حقوق کیفری داخلی ارتباط دارد که قلمرو اجرای قوانین کیفری داخلی را نسبت به امور و وقایعی که دارای یک عنصر خارجی (غیرملی) است، مشخص می‌سازد و یا مسائلی نظیر نحوه همکاری و معاضدت دولتها در مبارزه با جرایم، به ویژه جرایم فراملی را مورد بحث قرار می‌دهد. رشته حقوق بین‌المللی کیفری که موضوع این کتاب است، به عنوان رشته‌ای از حقوق بین‌الملل، کاملاً متفاوت است و نباید این دو را با هم اشتباه کرد. بدون تردید اختلاف نظر در مورد عنوان رشته حقوقی اخیر و استفاده از یکی از دو واژگان فوق، یک بحث ریشه‌ای و مربوط به مبانی پیدایش این دانش حقوقی است و نه یک اختلاف سلیقه صرف در نحوه برگردان عبارات به زبان فارسی. توضیح اینکه حقوق بین‌الملل در مرحله کنونی رشد و تکامل خود بدان پایه رسیده است که دارای قواعدی عام در زمینه تعقیب و مجازات افرادی است که در محدوده مرزهای ملی مرتکب جرایم سنگین علیه نظم عمومی بین‌المللی می‌گردند و موضوع کتاب حاضر، بررسی همین قواعد است که طبعاً بخشی از حقوق بین‌الملل و دارای ضمانت اجرای بین‌المللی قابل اجرا در مراجع بین‌المللی می‌باشند و

واضح است که اگر عنوان «حقوق بین‌المللی کیفری» برای این رشته حقوقی به کار رود، هم از خلط مباحث آن با مباحث حقوق کیفری بین‌المللی - که دارای ضمانت اجرای عمدتاً داخلی قابل اجرا در مراجع داخلی است - جلوگیری و هم انشعاب و اشتقاق قواعد مورد بحث ما از حقوق بین‌الملل به نحو بارزتری نشان داده خواهد شد.

البته آنچه گفتیم، نباید به معنای غفلت از دو واقعیت مهم تلقی گردد: نخست آنکه با گسترش بزهکاری فراملی که به نوبه خود نتیجه گسترش روابط و تعاملات بین‌المللی است، به تدریج جرایم دیگری، مشمول عنوان جنایات بین‌المللی قرار می‌گیرند و موضوع اهتمام جدی جامعه بین‌المللی واقع می‌شوند؛ این روند به ویژه از سوی کشورهای که به دلایل مختلف، بیشترین زیان را از جرایمی چون قاچاق اسلحه، دهشت‌افکنی و قاچاق مواد مخدر یا روان‌گردان متحمل می‌شوند، تشویق و تقویت می‌گردد. بدین ترتیب، مرز میان موضوع دو رشته مذکور، تا اندازه‌ای از میان می‌رود، ولی اختلاف در نحوه نگرش و مطالعه به قوت خود باقی است. دوم آنکه امروزه، تحت تأثیر برخورد غرور ملی و اصل حاکمیت دولت از یک سو و فشار جامعه بین‌المللی از سوی دیگر، جامعه بین‌المللی به تجربیات تازه‌ای در تعقیب جنایات بین‌المللی دست زده است که عبارت است از تأسیس محاکم ملی با برخی خصایص بین‌المللی، نظیر آنچه که با تأسیس یا فعالیت نسل تازه دادگاههای بین‌المللی یعنی محاکم ویژه در سیرائون، کامبوج، کوزوو، تیمور شرقی و نیز محاکمه متهمان لیبیایی حادثه لاکربی در یک دادگاه هلندی و با قوانین اسکاتلند، شاهد بوده‌ایم. این تجارب تازه، به اجرای توأمان یا در آمیختگی موازین بین‌المللی با قواعد حقوق داخلی می‌انجامد و مرز میان جرایم فراملی و جنایات بین‌المللی را کم‌اهمیت می‌سازد.

۸. حقوق بین‌المللی کیفری، هم از دیدگاه ماهوی و هم از دیدگاه شکلی، تحت نفوذ انکارناپذیر نظام حقوقی کامن‌لاو است، البته مفاهیم برگرفته از نظامهای رومی - ژرمنی نیز به نوبه خود بر غنای این رشته حقوقی افزوده است. در هر حال این نفوذ قواعد کامن‌لاو، نه تنها در محتوای قواعد ماهوی و شکلی این رشته از حقوق بین‌الملل دیده می‌شود و نه فقط در مباحثی چون صور مداخله در جنایات، اتهامات جمع‌شونده و یا عدم تفکیک بین مقام تعقیب‌کننده از مقام تحقیق‌کننده، آیین دادرسی کاملاً اتهامی و نظایر آن شاهد این تأثیر عظیم کامن‌لاو هستیم، بلکه حتی بنیادی‌ترین اصول کامن‌لاو که ناظر به

کیفیت ساخت، دگرگون‌سازی و کمال‌بخشی حقوق است نظیر اصل پیروی از سوابق قضایی، در این رشته حقوقی نیز تا حد زیادی حکمفرما می‌باشد. این امر سبب شده که برای ما فارسی‌زبانان که با نظام حقوقی ایران - که به هر حال به نظام‌های رومی - ژرمنی نزدیک‌تر است - خو گرفته‌ایم، درک بعضی از مباحث کتاب دست کم در اولین نظر دشوار باشد. مترجمان سعی داشته‌اند با استفاده از واژگان جدید برای برخی مفاهیم حقوقی مختص به کامن لاو، همیشه به خواننده یادآور شوند که آنچه می‌خواند، لزوماً با مفاهیمی که از حقوق ایران یا نظام‌های رومی - ژرمنی در ذهن دارد هماهنگ نیست. به دیگر سخن جز در مواردی که کاملاً از تطابق مفاهیم حقوقی در زبان مبدأ و زبان فارسی اطمینان داشته‌ایم، سعی کرده‌ایم با واژه‌گزینی‌های مناسب و تازه، تمام آنچه را که مدنظر مؤلف بوده، انتقال دهیم. امیدواریم در انجام این وظیفه خطیر توفیق یافته باشیم.

در پایان وظیفه خود می‌دانیم از جناب آقای دکتر سید علی آزمایش که با نهایت محبت، تمام متن کتاب را به دیده نقادی بررسی فرموده‌اند، تشکر و از زحمات ایشان در تدریس رشته نوپای حقوق بین‌المللی کیفری قدردانی نماییم. همچنین یاد و خاطره شادروان آقای کامران باهر را گرامی می‌داریم، مشوق و راهنمای مهربانی که با تسلط مطلق خود به زبان انگلیسی و همکاری بی‌شائبه خویش، بدون کوچک‌ترین توقعی حتی در ایام بیماری، ضمن مساعدت با مترجمان کتاب مانع هرگونه اشتباه در درک عبارات کتاب شدند و با کمال تأسف، پیش از چاپ این ترجمه که دقت و صحت آن تا حدی زیادی، مرهون فداکاری و حمایت فکری ایشان است، به دیدار حق شتافتند؛ از خوانندگان عزیز می‌خواهیم برای روح آن مرحوم، از درگاه خداوند متعال طلب آمرزش نمایند.

سرانجام، از سرکار خانم شیرین‌دخت پیروزانفرد و سرکار خانم الهام اسماعیلی که در ویرایش کتاب و تهیه واژه‌نامه آن صمیمانه مساعدت فرموده‌اند، همچنین از خانم الهام یوسفیان و آقایان علی شجاعی و محمد پرهام‌فر و نیز سازمان محترم مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) برای انتشار کتاب سپاسگزاری می‌نماییم.

اکنون که مترجمان، اولین اثر خود را به خوانندگان گرامی عرضه می‌دارند، حق‌گزاری از زحمات و الطاف بی‌دریغ والدین خود را وظیفه خویش می‌شمارند، گرچه سپاسگزاری از این بزرگواران آن چنان که حق ایشان است، هرگز از دست و زبان ما فرزندان ساخته نیست.

دیباچه مؤلف

امروزه نیاز به متنی درسی در زمینه حقوق بین‌المللی کیفری، در پاسخ به استقبال چشمگیر و روزافزون از این رشته در سطح بین‌المللی به وضوح قابل درک است. چنانچه می‌دانیم، اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری از سوی «نشست نمایندگان تام‌الاختیار ملل متحد به منظور تأسیس یک دیوان بین‌المللی کیفری» در فاصله ۱۵ ژوئن تا ۱۷ ژوئیه ۱۹۹۸ مورد پذیرش قرار گرفت. عناصر تشکیل‌دهنده جرایم و آیین‌نامه دادرسی و ادله دیوان در ژوئن ۲۰۰۰ توسط «کمیسیون مقدماتی دیوان بین‌المللی کیفری» به تصویب رسید. «دادگاه‌های بین‌المللی کیفری یوگسلاوی (سابق) و رواندا» از سال ۱۹۹۷ سلسله‌آرایی در تشریح حقوق ماهوی‌ای که عهده‌دار اعمال آن بودند، صادر کرده‌اند. و بالاخره تبلیغات جهانی در مورد ژنرال آگوستو پینوشه و جنایات بین‌المللی وی، موجب گردیده حقوق بین‌المللی کیفری در عصر ما از اهمیتی به مراتب بیشتر از گذشته برخوردار گردد. این رخدادها، بسیاری از مقدمات و پیش‌فرضهایی را که تا قبل از آخرین ماههای ۱۹۹۸ در آثار مربوطه منتشر می‌شد، با چالش جدی روبه‌رو کرده و حتی بر بسیاری از آنها مهر بطلان زده است.

در این کتاب سعی خواهد شد که وضعیت کنونی حقوق بین‌المللی کیفری مطابق با روشی معین مورد تحلیل قرار گیرد. اهداف کتاب عبارت‌اند از: آموختن حقوق بین‌المللی کیفری به خوانندگان، ارتقاء سطح معلومات آنان از طریق بررسی نقادانه مبانی این دانش حقوقی و بالاخره پیش‌برد انسجام فکری آنان در راستای حمایت و پشتیبانی هر چه بیشتر از حقوق بین‌المللی کیفری. این کتاب همچنین کمبودهای موجود در آثار کنونی را با تکمیل تازه‌ترین تألیفاتی که عمدتاً بر تاریخچه حقوقی اساسنامه رم و یا موضوعات مشخصی راجع به شکل‌گیری، عملکرد، صلاحیت و کارایی دیوان بین‌المللی کیفری تمرکز دارند، برطرف می‌کند. از این رو امید می‌رود، این کتاب نیاز دانشجویان و پژوهشگران حقوق بین‌الملل عمومی، حقوق بشر بین‌الملل، حقوق بشردوستانه بین‌المللی، حقوق بین‌المللی کیفری و نیز

نیاز دیپلماتهایی را که فعالیت آنها در تماس با این رشته قرار دارد، نسبتاً برآورده سازد. بخش نخست این کتاب، خوانندگان را با مبانی حقوق بین‌المللی کیفری آشنا می‌سازد. بخش دوم به تشریح ماهیت حقوقی جنایات بین‌المللی می‌پردازد. بخش سوم نشان می‌دهد که اشکال گوناگون ارتکاب جنایات بین‌المللی تحت چه شرایطی استحقاق کیفر می‌یابد. همچنین محدوده‌هایی که فرد در آنها می‌تواند به موجباتی برای رهایی از مسئولیت کیفری استناد جوید، طی این بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش چهارم به تبیین مسائل ناظر به روند دادرسی و دیگر موضوعات مرتبط با اعمال حقوق بین‌المللی کیفری نزد دادگاههای بین‌المللی کیفری می‌پردازد. از آنجایی که در کتابهای درسی معمولاً بخش مستقلی تحت عنوان «نتیجه‌گیری» یافت نمی‌شود، به جای آن «خاتمه» مختصری در این کتاب آورده شده است. همچنین چهار سند بین‌المللی، پیوست مطالب این کتاب گردیده که منابعی ارزشمند و مفید برای مراجعه خوانندگان خواهد بود.^۱ محتوای این اسناد در جاهای دیگر این کتاب صرفاً در مواقعی که به فایده بحث می‌افزاید، بازگو شده است. در پایان، این کتاب به همه کسانی که به ارزش حقیقی حقوق بین‌المللی کیفری واقف‌اند و نیز به همه انسانهای خردورز و نوع‌دوست که در دنیای امروز، نسل آنان بیش از هر چیز در معرض انقراض است، تقدیم می‌شود.

کریانگ ساک کیتی شیایزری

سیدنی/بانکوک/نیویورک

۵ ژانویه ۲۰۰۱

---

۱. در مورد این اسناد در مقدمه کتاب توضیح لازم داده شده است.